

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

En bild av moderskapet

Socionomprogrammet

C-uppsats, VT 2009

Författare: Karin de Korte

Handledare: Karin Ahlberg

Abstract

Titel: En bild av moderskapet

Författare: Karin de Korte

Nyckelord: Moderskap, senmodernitet, diskurs, föräldratidningar

Uppsatsens syfte är att ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv undersöka framställningen av moderskap i föräldratidningar. Studien är kopplad till teorier om senmodernitet och använder sig av en diskursanalytisk ansats för att studera förekomsten av samhälleligt existerande diskurser i materialet. Huvudfrågeställningen är:

- Vilka diskurser kring moderskap framkommer i föräldratidningar?

Denna besvaras med hjälp av tre delfrågeställningar:

- Hur framställs relationen mellan mamman och barnet? Vad fokuserar tidningarna på i relationen?
- Hur framställs mammor uppfatta moderskapet och hur beskrivs moderskapet?
- Hur framställs mammans relation med omvärlden?

Tidningarna som utgör uppsatsens empiri är *Vi föräldrar*, *Föräldrar och barn* samt *Mama*. Materialet har lästs med delfrågeställningarna som utgångspunkt och sedan delats in i analysystemen i vilka olika aspekter av moderskapet diskuteras.

I tidningarna fann jag att den dominerande diskursen var *den goda modern*. Modersrollen som primär identitet och kvinnan som självuppoffrande är exempel på egenskaper som tillhör denna diskurs. Den goda modern existerar dock här inte i en renodlad form utan inslag från andra diskurser kombineras med denna. Att den goda modern trots det blir så framträdande beror troligen på flera faktorer. En faktor är att den fortfarande är stark i dagens samhälle. En annan faktor är tidningarnas vilja att sälja. I en avslutande analys diskuterar jag säljargumentets koppling till vår tids dilemman och pekar på hur tidningarna i viss mån erbjuder en tydlig identitet, en känsla av gemenskap och avkoppling för sina läsare.

Förord:

Jag vill här passa på att tacka min handledare Karin Ahlberg. Inte bara för att hon har gett konstruktiv och mycket värdefull kritik, kommit med tips på användbar litteratur och varit mycket stöttande och på alla sätt hjälpsam. Det som jag även vill tacka Karin för är att hon, trots att jag i slutet var otroligt trött på allt vad föräldratidningar och diskurser hette, fick mig att fortsätta lite till- och faktiskt även tycka att det var ganska roligt!

Två personer till bör ingå i detta avsnitt av tacksamhetsuttryckande. Bart och Sarah, ni har lyst upp en ensamskrivares isolerade vardag med skratt, bus och oändligt mycket kärlek. Ni är fantastiska!

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund och förståelse	1
1.2 Syfte & frågeställningar	2
1.3 Uppsatsens avgränsningar och upplägg	2
2. Teori	4
2.1 Diskursanalys	4
2.2 Individ och familj i det senmoderna samhället	5
2.3 Journalistikens roll	6
2.4 Moderskap	7
2.5 Tidigare forskning kring Moderskap.....	8
3. Metod	11
3.1 Varför diskursanalys av föräldratidningar?.....	11
3.2 Urval.....	11
3.3 Tillvägagångssätt.....	12
3.4 Litteratursökning	13
3.5 Studiens tillförlitlighet.....	13
3.6 Etiska frågor	14
4. Resultat/analys	15
4.1 Inledning.....	15
4.2 Mamman och barnet.....	16
4.2.1 Redovisning av ”mamman och barnet”.....	16
4.2.2 Analys av ”mamman och barnet”.....	18
4.3 Mamman tröttheten och stressen.....	19
4.3.1 Redovisning av ”mamman, tröttheten och stressen”.....	19
4.3.2 Analys av ”mamman, tröttheten och stressen”.....	21
4.4 Mamman och duktigheten.....	22
4.4.1 Redovisning av ”mamman och duktigheten”.....	22
4.4.2 Analys av ”mamman och duktigheten”.....	24
4.5 Mamman och skulden	25
4.5.1 Redovisning av ”mamman och skulden”	25
4.5.2 Analys av ”mamman och skulden”	27
4.6 Mamman och den egna tiden	28
4.6.1 Redovisning av ”mamman och den egna tiden”	28
4.6.2 Analys av ”mamman och den egna tiden”	30
4.7 Föräldraledighet och arbete	31
4.7.1 Redovisning av ”föräldraledighet och arbete”	31
4.7.2 Analys av ”föräldraledighet och arbete”	34
5. Sammanfattande och fördjupad analys	36
6. Till sist.....	39
Referenser.....	40

1. Inledning

1.1 Bakgrund och förförståelse

För snart ett år sedan läste jag gratisutgåvan av *Vi föräldrar Nyfödd*. Jag hade blivit mamma med allt vad det innebar och innebär. Mycket av den första tiden handlade för mig om att försöka passsa in i en roll som jag med hjälp av omgivning, tidningar, internetsidor och resten av den samhälls- och tidskontext vi befinner oss i konstruerat och fortfarande konstruerar. Inte sällan upplevde jag att motstridiga förväntningar riktades mot mig som nybliven mamma och som kvinna. Inte sällan var det jag själv som hade föreställningar om hur jag borde vara och känna.

Väntrum på BVC och MVC är miljöer där blivande och nyblivna mammor befinner sig regelbundet. På bord och i hyllor ligger här tidningar. *Föräldrar och barn* och *Vi föräldrar* är de jag själv stött på mest. Ofta, särskilt under graviditeten, tog jag upp och bläddrade igenom dem. De två tidningarna har även särskilda graviditetsutgåvor. Dessa är fyllda med tips om hur man ska må bättre, råd om att unna sig att njuta och redogörelser för vad bebisen i magen kan uppleva och uppfatta i fråga om moderlig och faderlig närhet. Ligga och klappa magen, sjunga för bebisen, äta sunt och vila bör man göra. Fylla frysen med mat, passa på att gå på bio, restaurang och träffa vänner bör man göra. Vi renoverade vårt badrum och jag försökte få ro att plugga i oljud och virrvarr av verktyg. Verkligheten ser som bekant inte ofta ut som i glassiga magasin, vanligtvis suckar man kanske lite då man jämför sin egen grå vardag med den de vackra, energiska och framgångsrika stjärnorna lever i. Efter dessa suckar är man antagligen ändå rätt nöjd med att slippa jagas av papparrazi och inser att "stjärnorna" antagligen inte heller hinner med allt de vill göra. Med Graviditetstidningarna upplevde jag det annorlunda. Jag fick mina första "mammaskuldkänslor" där i väntrummet på MVC.

Denna skuld kom att leda fram till mitt val av uppsatsämne. Jag ville undersöka hur moderskap beskrevs i tidningarna då jag tänkte mig att tidningarna kan ha betydelse för hur dess läsare konstruerar rollen som förälder, eller mer specifikt, som mamma. Kan då jag skriva en uppsats som handlar om konstruktion av moderskap då jag är i full färd med att konstruera mitt eget? Kan jag förhålla mig till det som står skrivet i föräldratidningar utan att lägga egen känslomässig laddning i det som framträder? Dessa frågor är högst relevanta för denna studie och jag anser det därför av största vikt att här redogöra för vilken förförståelse jag bär med mig gällande moderskap och föräldratidningar.

Förutom bläddrandet i väntrum hade jag innan arbetet med denna uppsats inte läst särskilt många föräldratidningar. Anledningen till detta är att jag har haft en hel del förutfattade meningar om dem. Jag har tänkt att de många annonserna i tidningarna skapar en "konsumtionsstress" och att bilden av moderskapet är alltför onyanserad, vilket enligt min uppfattning även det leder till stress och skuldkänslor. Förutom dessa förutfattade meningar har jag heller aldrig varit en storkonsument av vecko- eller "månads-" tidningar, så tidskriftshyllorna har aldrig blivit ett naturligt stopp under shoppingrundor. I de fall jag har läst dessa tidningar har jag dock ibland fått en känsla av att den fungerar som en "förtrogen vän" och ingungar mig i någon slags trygghet. Samtidigt kommer ofta den smygande känsla av skuld jag diskuterade i samband med tidningarna för gravida. Jag tycker att dessa känslor är intressanta och har ofta undrat över vilka underförstådda budskap jag mer eller mindre omedvetet tar till mig under läsningens gång.

1.2 Syfte & frågeställningar

Denna studie fokuserar på moderskap som det framträder i tre föräldratidningar. Moderskap definieras här som någonting mödrar gör och skapas i samspel med barnen, samhället och kvinnans egen bakgrund. Alla sysslor med och kring barnen räknas in samt alla funderingar, samtal om, oro och förhoppningar för barnet. I kategorin mödrar räknar jag in alla kvinnor som tidningarna framställer som mödrar. Den övervägande majoriteten mammor i tidningarna är mammor med biologiska barn.

De texter och utsagor jag bygger denna undersökning kring är en liten del av det enorma utbud som går att ta del av. Min utgångspunkt är dock att de studerade tidningarnas syn(er) på moderskap är något som vi alla i form av samhällsmedborgare tar del av på ett eller annat sätt då de hänger ihop med de diskurser kring moderskap som existerar i vårt samhälle. Att belysa de budskap mammor nås av och att synliggöra eventuella motsättningar bland dessa kan ge en ökad förståelse kring hur moderskap konstrueras.

Studiens syfte är att undersöka hur moderskap framställs i tidningar riktade till föräldrar. Studiens huvudfrågeställning är:

- Vilka diskurser kring moderskap framkommer i föräldratidningar?

För att kunna besvara denna frågeställning har följande tre delfrågeställningar konstruerats:

- Hur framställs relationen mellan mamman och barnet? Vad fokuserar tidningarna på i relationen?
- Hur framställs mammor uppfatta moderskapet och hur beskrivs moderskapet?
- Hur framställs mammans relation med omvärlden?

1.3 Uppsatsens avgränsningar och upplägg

Under skrivandet av en c-uppsats görs en hel del avgränsningar. Ämnen som initialt väljs ut kan vara för breda, den litteratur som verkar intressant för omfattande och olika teoretiska infallsvinklar måste väljas bort till förmån för andra. Detta avsnitt ska försöka tydliggöra varför jag gjort de val jag gjort i denna uppsats samt ge en bild av vad som kan förväntas i fråga om innehåll och upplägg.

Det första jag vill poängtera är att jag i denna studie inte syftar till att jämföra hur faderskap och moderskap gestaltar sig. Vissa jämförelser har gjorts, särskilt då texten bygger på intervjuer med båda föräldrarna närvarande. Dessa jämförelser görs då för att påvisa om mamman omtalas annorlunda än pappan endast för att på så sätt finna det specifika för moderskapet. Jag har valt att utgå från teori och studier kring senmodernt föräldraskap. Dessa har en socialkonstruktionistisk grund och utgår från att genus skapas i social interaktion i samspel med en viss kulturell kontext. Jag kommer dock inte att studera varför kön tillskrivs olika egenskaper och varför vissa praktiker, som omsorg om barn, tenderar att knytas till ett av könen. Jag har istället valt att syna moderskapet som det framställs i tidningarna och därigenom få en förståelse kring vad tidningarnas läsare möts av i fråga om föreställningar kring moderskap.

Tre tidskrifter som riktar sig till föräldrar, och i ett fall specifikt till mammor, utgör denna uppsats empiri. De aktuella numren gavs ut under de sista månaderna av 2008 och studien gör därmed inte anspråk på att förklara diskursers utveckling eller förändring över tid. Tidskrifterna som används är: *Föräldrar och barn*, *Vi föräldrar* samt *Mama*. Tidskrifterna ges ut i Sverige och utgår härmed från svenska förhållanden. Min analys grundar sig på citat från tidskrifterna där reportrar och intervjuade kvinnor kommer till tals. Vilka som kommer till tals styrs av tidskriften. En liten del av alla sveriges mödrar får plats och de som inte riktigt känner igen sig i tidningens artiklar kan nog vara många. I de nummer av tidskrifterna som ingår i studien tycks svenska heterosexuella medelklass kvinnor utgöra den stora majoriteten. Homosexuella mödrar tas exempelvis i de synade numren upp i endast en artikel och då för att diskutera kärnfamiljens positiva och negativa aspekter.

I följande kapitel kommer den teoretiska grunden för uppsatsen att presenteras liksom tidigare forskning kring moderskap samt en beskrivning av diskursanalys ges. Diskursanalys diskuteras även i metodkapitlet. Jag valde att beskriva diskursanalysens teoretiska grund i teorikapitlet då jag tror att det underlättar för läsaren att så snabbt som möjligt få en inblick i denna. I metodkapitlet diskuterar jag varför diskursanalys valdes som metod samt redogör för hur den användes i relation till empirin. Jag resonerar även kring varför jag valt föräldratidningar som empiri. Analysen som sedan följer är indelad i teman. Dessa teman är kopplade till studiens delfrågeställningar. Varje tema inleds med ett antal citat och mina tolkningar kring dessa för att avslutas med en analys. I analysen görs kopplingar till teori och tidigare forskning. Avslutningsvis görs en återkoppling till huvudfrågeställningen samt en fördjupad analys.

2. Teori

2.1 Diskursanalys

Diskursanalys utgår ofta från den socialkonstruktionistiska synen på kunskap, vilken innebär att vår världsbild liksom egenskaper och företeelser bärs av språket och blir konstruerade genom språklig interaktion och sociala handlingar (Börjesson & Palmblad, 2007). Det socialkonstruktionistiska perspektivet innebär vidare enligt Burr (2003) att förhålla sig kritisk till alla förgivettaganden om vår omvärld och om oss själva. Perspektivet innebär att objektiv kunskap, baserad på observationer av vår omvärld inte existerar. Vår förståelse av omvärlden beror istället av vilka "glasögon" vi ser den med. Om samma fenomen iaktas i olika kulturell eller historisk kontext är det troligt att individerna som iaktar det uppfattar det olika. Kunskap är som sagt konstruerad och den konstrueras i det språkliga samspelet mellan människor. Genom vardaglig interaktion skapas en gemensam kunskap. Sanning är därför enligt Burr (2003) det för tillfället accepterade sättet att förstå världen.

En diskurs är, enligt Sahlin (1999), ett bestämt sätt att tala om och förstå fenomen i vår omgivning. Inom diskursen om moderskap har det enligt Brembeck (1998) under lång tid funnits en hegemonisk, d.v.s. dominerande eller övergripande, diskurs som kan kallas "den goda modern". Diskursen om karriärkvinnan kan då i relation till denna sägas utgöra en motdiskurs till "den goda modern" (Sahlin, 1999). En motdiskurs kan dock med tiden komma att bli en hegemonisk diskurs. En diskurs kan därför rymma flera och sinsemellan motstridiga utsagor eller positioneringar. Fokus i denna uppsats ligger på diskursen om moderskap. Den rymmer hegemoniska-, mot- och deldiskurser. Jag kommer att då det är möjligt försöka relatera diskurser till varandra och specificera hierarkin mellan dem. Då detta inte är relevant kommer de endast att omnämnas som diskurser.

Diskurser sätter gränser för vad som är tänkbart och möjligt att säga inom denna diskurs och kan beskrivas som ett regelsystem för vad som utgör legitim kunskap och vad som inte gör det. De definierar även vilka som ges talesrätt och skapar mer eller mindre tvingande normer (Bergström & Boréus, 2005, Sahlin, 1999). Genom diskurser tolkar vi vår omvärld och tilldelar den mening. På samma gång som vi påverkar diskurserna genom att i interaktion med andra förändra eller förstärka dem styr de över vårt sätt att tycka och tänka (Franséhn, 2003). Sahlin (1999) skriver att diskurser får sociala konsekvenser då de genererar och reproducerar konstruktioner av verkligheten. Att studera vart gränser för diskurser går och härmed vad som är tabu samt vad som är möjligt att tala om eller utöva i praktiken blir därför intressant (Börjesson & Palmblad, 2007). Det sätt som diskurser konstruerar vår uppfattning om världen på kan även studeras genom att dekonstruera dem, att plocka isär dem, och syna dess delar för att få en förståelse för hur de påverkar oss i en viss riktning (Burr, 2003). Jag kommer genom uppsatsen att tala om diskursiv positionering. Detta begrepp är inspirerat av Wikströms (2007) (subjekts)positionsbegrepp

Positionsbegreppet medger [en] möjlighet att gå in och ut ur olika, och situationellt upprättade, antagna och tillfälliga förhållningssätt. En position "tillhör" därmed inte en person, utan görs (och tilldelas) aktivt i nuet/varje nu (Wikström, 2007, s. 67)

En positionering är alltså intagandet av en position inom en diskurs, men kan även innebära att en individ blandar samman flera diskurser, eller väljer att inta en position som är motsatt den dominerande diskursen. En positionering kan också vara mer eller mindre stabil över

tiden. Jag anser att positionsbegreppet skapar möjligheten att undersöka hur mödrar intar olika positioneringar i olika kontexter och vad dessa positioneringar ger uttryck för.

Diskursanalyser kan se ut på en rad olika sätt beroende bland annat på vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Inom det konstruktionistiska perspektivet undersöks ofta diskursens ursprung, utveckling och dess förutsättningar. Hur sanna utsagor är värderas inte utan svar söks på hur beskrivningar av ett fenomen ser ut, vilken struktur beskrivningarna har, vilka bakomliggande förutsättningar som finns och vad de leder till (Sahlin, 1999). Det är alltså inte är den information texter ger som är det primära och material av varierande slag används utan inre rangordning. Sahlins (1999) resonemang leder till att föräldratidningar har samma status som empiri som en vetenskaplig tidskrift.

2.2 Individ och familj i det senmoderna samhället

Det genomgående resonemanget hos teoretiker som ansluter sig till den senmoderna teoribildning är att samhället har genomgått en rad förändringar under senare delen av 1900-talet och fram till idag. För att särskilja denna tid från den tidigare, benämns den ofta som postmodern. Giddens (och fler med honom) är dock kritisk till postmodernitet som begrepp då han menar att det inte har skett ett så abrupt skifte av samhällliga och kulturella förutsättningar att det är relevant att tala om att vi lämnat moderniteten bakom oss (Lindgren, 2007). Giddens benämner vår tid som senmodern för att markera att det är en fortsättning men förändring av moderniteten. Han och andra teoretiker som exempelvis Beck talar även om denna förändrade modernitet som en reflexiv modernitet som utmärks av processen av inhämtande, värdering och användning av kunskap. Giddens menar att samhället blir allt mindre bundet till traditioner i och med att kanalerna för kunskapsinhämtning blir allt fler. Vi blir även mer och mer beroende av expertkunskap då samhället specialiseras och måste hantera och förhålla oss till de risker och hot vi i konfronteras med (Lindgren, 2007). Att expertkunskap blir allt viktigare kan även förstås som, att vi i det avtraditionaliserade samhället upplever en rotlöshet och i och med det söker nya auktoriteter att sätta vår tilltro till. Så kallade expertråd finns på många olika nivåer. Forskare, läkare, journalister och lekmän är exempel på "experter" och dessa kan uttala sig i tidningar, tv- program, avhandlingar m.m. (Brembeck, 1998).

Den senmoderna synen på familj och samhälle lyfter fram trenden mot ökande individualisering. Familjestrukturer förändras då de ingår i den process som bryter loss individen från det kollektiva. Genom denna process görs individen till huvudenhet och jagets självförverkligande, frihet och rättigheter blir centrala (Roman, 2004). Via media skapas nya bilder, förebilder och kulturella uttryck som utmanar och ifrågasätter det som tidigare var välbekant och invariant. Framtiden blir oviss och människor upplever en ökande grad av ambivalens (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Vi får ett nästintill oändligt antal möjliga vägar att (i teorin, ej i praktiken) välja då vårt samhälle har genomgått en förändring från att vara vad Beck (1995) kallar ett antingen- eller till ett både- och samhälle. Beck menar att individualiseringen delvis är en följd av att välfärdsstaten riktar sina förmåner och intressen mot individen istället för gruppen (familjen). För att få del av välfärdssamhällets förmåner krävs det av individen att konstituera sig som just individ genom att skapa sig en plats på arbetsmarknaden eller ta konsekvenserna av att inte göra det (Ibid).

Möjligheten att välja skapar vad Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) kallar görbarhet, vilket innebär att livet blir en pågående process av problemlösande. Det finns en ständigt närvarande

strävan efter att maximera utbytet av våra handlingar. De misslyckanden som drabbar oss blir en följd av att fel val har gjorts och skulden läggs härmed på individen (Roman, 2004). I detta finns dock även en inneboende känsla av att allt kan förbättras. Vår identitet är inte fastslagen utan kan hela tiden förändras och förbättras (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997).

Att identiteten blir instabil och livet i stort upplevs som oförutsägbart skapar enligt Giddens en otrygghet som vi försöker kompensera genom relationer som bygger på tillit och intimitet. Han kallar denna typ av relationer för ”rena förhållanden” och de utmärks av självutlämnande, öppenhet, närhet och kontinuerlig förhandling. (Lindgren, 2007). Dessa relationer uppkommer, enligt Giddens, för sin egen skull, det vill säga för att parterna vill ingå den, inte på grund av ekonomiska eller sociala förhållanden och de varar bara så länge som parterna upplever tillräcklig tillfredsställelse i dem (Roman, 2004). De relationer som uppstår på internet via olika communities, menar Giddens vara exempel på ”rena förhållanden”. Här kompenseras ofta den osäkerhet det innebär att interagera i en helt eller delvis anonym miljö med att ha en mer öppen kommunikation där än vi har i andra miljöer (Lindgren, 2007).

Demokratisering av familjen följer enligt Giddens, av ”rena relationer”. Han menar att kärleken är aktiv och villkorad och förutsätter jämlikhet, både känslomässigt och sexuellt. Uppfylls inte villkoren uppstår brytningar, vilket är förklaringen till dagens ökande antal separationer. Trots sin syn på familjens framtid som demokratisk ser Giddens viss problematik som kan förhindra denna utveckling. I Beck och Beck-Gernsheims analys framträder denna problematik som gäller jämställdhet mellan könen tydligare och framställs som mer konfliktfyllt. De framhåller att det är ett stort glapp mellan talet om jämställdhet och den verkliga situationen. En varning för en explosiv situation som skapas på grund av att mäns tal om jämställdhet inte omsätts i handling utfärdas och en långdragen konflikt mellan könen förutspås (Roman, 2004).

2.3 Journalistikens roll

Hirdman (2002) menar att vi lever i ett samhälle med starkt medialt inflytande. Media serverar oss föreställningar om hur vi bör agera i egenskap av olika roller. Journalistiken skapar flera olika kategorier av läsare genom att rikta in sig på olika roller, eller intressen. Så utgör exempelvis mödrar eller föräldrar en läsekrets eller publik för föräldratidningar. Vad som skrivs i olika typer av tidningar beror av vad journalister tror att intressegruppen vill läsa och har ett tilltal som skall passa denna. Journalistens arbete består härmed av att genom urval och sätt att presentera material skapa en bild av verkligheten som skall passa läsaren. Detta är väl inte uppseendeväckande i sig- men det bidrar till att konstituera en bild av vad intressegruppen är, bör vara och bör agera. Med andra ord kan föräldratidningar sägas ge föräldrar en uppfattning av vad föräldraskap bör innebära, innefatta och exkludera (Hirdman, 2002).

Hirdman (2002) utgår i sin avhandling *Tilltalande bilder* från veckopress och menar att underhållning är en viktig aspekt av tidningarnas innehåll. Denna underhållning består i möjligheten till eskapism och önskeuppfyllande. Läsaren presenteras alternativ, hopp och bilder av vad vardagen skulle kunna vara. Relationer framställs ofta som enklare än vad de egentligen är och problem får lösningar och löses upp. Underhållningen ger dock inte endast läsarna vad de vill ha eller önskar, utan är även med och skapar definitioner av vad läsarna bör önska (Hirdman, 2002). Mediers funktion kan sägas vara att nå fram till läsaren och skapa en känsla av delaktighet och gemenskap. Fakta och fiktion blandas upp då syftet är ett annat

än att tillhandahålla objektiva sanningar. För att skapa gemenskap och delaktighet använder sig veckopressen av ett personligt tilltal, både med avseende på de ämnen det skrivs om (exempelvis barn, skilsmässor, sexualitet) och hur det skrivs. Ofta får läsaren ”lära känna” personerna i artikeln genom att deras vardag lyfts fram samt genom att de i vissa fall återkommer i flera nummer av tidningarna. Bilderna som hör till artikeln hjälper också till då de illustrerar en verklighet läsaren kan känna igen sig i. Tidningar riktade till ett specifikt kön kan sägas bygga upp en homosocialitet, d.v.s. en gemenskap baserad på de band som knyter samman människor med samma kön. De homosociala banden kan bestå av identifikation, lojalitet eller upplevelsen av att man delar samma erfarenheter (Hirdman, 2002).

2.4 Moderskap

Moderskapet som socialkonstruktion för, liksom skapandet av genus, med sig mer eller mindre tvingande normer för hur en mamma bör vara för att uppfatta sig själv och bli uppfattad som mamma. De mödrar som bryter mot dessa normer kan förvänta sig att möta reaktioner från omvärlden (Björnberg & Kollind, 2003). Normer och förväntningar knutna till moderskapet hänger ihop med den historiska och kulturella kontext man befinner sig i. Här följer ett försök att kortfattat beskriva denna kontext.

Den politiska synen på moderskap har under det senaste seklet genomgått en enorm förändring från ett hemmafruideal till dagens politiska jämställdhetsideal (Bäck- Wiklund & Bergsten, 1997). Denna förändring har kantats av en rad nya lagar som exempelvis införandet av en moderskapsförsäkring 1955 som 1974 omformades till en föräldraförsäkring med samma juridiska rättigheter för båda föräldrarna att ta ut ledighet efter att barnet fötts (Ibid). Bilden av moderskap som den lever i den samtida kulturen är dock inte lika entydig som den politiska. Det finns många sätt att vara mor på idag, liksom moderskap har gestaltat sig på många olika sätt under historiens gång (Franséhn, 2003).

”Den goda modern” har länge varit, och kan fortfarande sägas vara, den hegemoniska diskursen om moderskap (Brembeck, 1998). Denna består av komponenter som medfödd moderskärlek, vilken tänds i samma ögonblick som barnet föds, moderskap som kvinnans primära identitet samt kvinnan som självupppoffrande (Brembeck, 1998). Bilden av den goda modern relateras ofta till religionens Madonnabilder och har enligt Franséhn (2003) under 1900- talet fått näring genom den psykoanalytiska utvecklingen där det lilla barnets behov av modern och betydelsen av moderns tillgänglighet och närhet accentueras (Fransén, 2003, Elvin-Nowak, 1999). Exempel på teoretiker som lyft fram moderskapet som grundläggande för barnets utveckling är Freud, som menade att barnet kunde få problem av neurotisk karaktär om modern inte klarade av att tillfredsställa barnets behov under spädbarnstiden (Franséhn, 2003). Pappans roll under denna tid var, då den omtalades, enligt dessa teoretiker att främst utgöra ett stöd för mamman (Hwang, 2000).

Kleins teoribildning talar vidare om moderns kropp som barnets första universum. Relationerna till denna kropp formar sedan barnets uppfattning om världen. Bowlby lyfter också fram moderns betydelse under spädbarnstiden genom begreppet modersdeprivation. Han menar att separation från modern under denna tid såväl som otillräcklig kärlek och omsorg från modern under denna tid leder till att barnet får en försenad utveckling och senare i livet psykisk problematik (Franséhn, 2003). Moderskapet innebär enligt psykoanalytiskt och utvecklings psykologiskt synsätt att förstå och tillfredsställa barnens behov. För kvinnan är moderskapet ett betydelsefullt och nödvändigt steg för att nå en kvinnlig identitet. Teorierna

kretsar kring övergången till moderskapet och runt den första tiden med barnet, men har inom den medialt genomslagskraftiga populärpsykologin kommit att innefatta även äldre barn (Elvin-Nowak, 1999).

Under 60- och 70- talet växte kritiken mot den ensidiga bilden av vad som utgör det goda moderskapet. Det patriarkala samhället sågs ur ett feministiskt perspektiv som konstruktör av vad de kallade myten om den goda modern, vilken band kvinnorna till hemmet och till omsorgen om barnen (Brembeck, 2003). Feministiska texter från denna tid ville göra upp med det faktum att mödrar hölls ansvariga för barnens utveckling samt skuldbelade sig själva då de inte lyckades leva upp till samhällets förväntningar. Fokus flyttades i dessa sammanhang från relationen mor- barn mot kvinnan och hennes autonomi samtidigt som barnets relationer med andra i dess omgivning erkändes som viktiga (Franséhn, 2003).

Den goda modern, eller myten om den goda modern, som trots försök att slå håll på den enligt Brembeck (1998) fortsätter att vara stark, samexisterar med myten om den onda modern. Ett exempelvis allt för stort engagemang i självförverkligande genom yrkeslivet riskerar att placera kvinnan utanför diskursen om den goda modern och istället uppfattas som en "dålig" mamma. Myten om den onda modern existerar i sagornas värld i form av styvmoderstemat. I nutid framställs hon dock oftare som en kvinna som, liksom beskrevs ovan, på grund av karriärsanspråk inte har tid för barnen (Bäck- Wiklund & Bergsten, 1997; Franséhn, 2003).

Hwang (2000) kopplar de psykoanalytiska teorierna kring moderskap till den kontext de uppkom i. Att fadern fick en undanskymd roll beror enligt honom delvis på att teorierna förutsatte en traditionell könsrollsuppdelning. Kvinnan var den som var hemma med barnen och mannen arbetade. Den som har mest tid för barnet kommer att utveckla en större känslighet för barnets behov. Hwang (2000) fann i intervjustudier med pappor att trots att många par idag eftersträvar ett jämställt föräldraskap framträder ofta ändå (mer eller mindre) traditionella roller en relativt kort tid efter barnets födelse. Många möjliga förklaringar till detta finns. En är att flickor och pojkar socialiseras in i mer eller mindre traditionella könsroller som sedan följer dem in i föräldraskapet (Hwang, 2000).

2.5 Tidigare forskning kring moderskap

I Bäck-Wiklund och Bergstens (1997) studie *Det moderna föräldraskapet- en studie av familj och kön i förändring* beskrivs kvinnor och mäns föräldraskap. Studien visar på att moderskap i det moderna (eller senmoderna) samhället utmärks av reflexivitet. Reflexivitet innebär i denna kontext hur individen använder idealbilder som bollplank mot den levda verkligheten samtidigt som det pågår ett jämförande av de egna upplevelserna mot andras upplevelser. Kvinnorna betonade ofta den egna betydelsen för och sin del i barnens utveckling. Att räcka till, finnas till hands för barn och make, ha allt under kontroll samt vara lyssnande och förstående är exempel på faktorer som kvinnorna ansåg vara viktiga och korrespondera mot det ideala moderskapet. Parallellt med detta lever kvinnorna med det ovan diskuterade politiska jämställdhetsidealet. De upplever ett motsattsförhållande och en medföljande ambivalens mellan förvärvs- och omsorgsarbete vilket leder till upplevelser av otillräcklighet och skuld.

Studien visade att föräldrarna som intervjuats ser familjeprojektet med barnen i centrum som det som dominerar deras liv och framtid. Föräldraskapet framställdes som gemensamt och inte könsspecifikt. Detta stämde dock inte överens med hur de beskrev sin vardag, vem som

gjorde vad och vem som tog ansvaret för vad. Studien använder sig i en avslutande analys av Antonovskys KASAM- känsla av sammanhang som utgår från en individs upplevelse av hanterbarhet, meningsfullhet och begriplighet (För en utförligare beskrivning av KASAM, se Bäck-Wiklund och Bergsten, 1997, s. 168). Bäck-Wiklund och Bergsten kategoriserar med hjälp av dessa begrepp mödrarna som säkra, ambivalenta eller resignerade i förhållande till sin livssituation. En annan kategorisering författarna gör av mödrarna är den som skiljer på reflexivt säkra respektive osäkra mödrar. De reflexivt säkra mödrarna är de som trots att de upplever problem och konflikter i sitt moderskap känner att de är tillräckligt bra som mödrar och att det mesta går bra, knappt hälften av de runt 30 mödrarna hamnade i denna kategori. De reflexivt osäkra mödrarna gav uttryck för att de var i behov av hjälp och skuldbelade sig själva.

Elvin-Nowak (1999) beskriver i sin avhandling *Accompanied by guilt – Modern motherhood the Swedish way*, skulden som starkt kopplad till ansvar, handlingar och icke- handlingar. Avhandlingen baserar sig på intervjuer med förvärvsarbetande kvinnor. Enligt ett feministiskt sätt att betrakta skuld blir den framträdande i kvinnors vardag. De har tagit del av en socialisationsprocess som syftar till ett identitetsbyggande kring relationer och ansvar för andra. Kvinnor hamnar i och med detta i återkommande moraliska dilemman då konflikter mellan olika ansvarsområden uppstår. Ett socialkonstruktionistiskt sätt att se på skuld är att mödrar i dag lever med en illusorisk frihet att göra egna livsval och välja egna vägar. De hinder som i praktiken finns för dessa fria val och som ofta är strukturella, gör kvinnan till sina egna problem, vilket resulterar i skuld då hon inte lyckas leva upp till den standard hon satt för sitt moderskap.

Elvin-Nowak (1999) kopplar ihop känslan av skuld med det motstridiga diskursiva fält som omgärdar moderskapet. Även i hennes studie framträder jämställdhetsdiskursen som svår att kombinera med de förväntningar kvinnor upplever på sitt moderskap som härstammar från det psykoanalytiskt inspirerade perspektivet. Elvin-Nowak identifierar tre sätt att se på kvinnan och moderskapet som även kan kopplas till den delvis historiska utvecklingen av synen på moderskapet. Den första positioneringen sätter mor- barn relationen i centrum. Förutom denna finns synsättet att kvinnan även bör finna lycka utanför barnet för att på så sätt få energi till moderskapet. Det tredje synsättet, eller diskursiva positioneringen fokuserar på modern som yrkesarbetande och i högre grad frikopplad från barnet. Kvinnan bör enligt dessa tre synsätt samt jämställdhetsdiskursen kombinera tillgänglighet, självförverkligande och arbetsliv. Då hon inte tycker sig kunna leva upp till ansvaret inom de olika sfärerna leder detta till skuld.

Brembeck (1998) har i sin studie *Inte bara mamma* studerat hur moderskapet för 28 unga kvinnor gestaltas. Här framkommer att kvinnorna ger uttryck för andra former av moderskap än vad tidigare generationer mödrar gjort. Kvinnorna är trots detta i allra högsta grad påverkade av traditionella värderingar och måste därför förhålla sig till och på något sätt balansera mellan existerande moderskapsdiskurser. Brembeck talar om dekonstruktion av moderskapet som framträdande under intervjuerna med kvinnorna. Moderskapet sågs inte som en helhet som omfattade hela deras varande och moderskapet tycktes i och med detta inte längre utgöra deras primära identitet. Den enorma mängd av expertkunskap kvinnorna möttes av togs inte heller emot ofreflekterat. Råd från experter på olika nivåer fick samma ställning och reflekterades över. Brembeck menar att kvinnornas moderskapsidentitet konstruerades genom en kreativ process där de själva, traditioner, den nära omgivningen, experter och de mediala bilder de nåddes av utgjorde olika byggstenar. Brembeck tycker sig vidare se att de unga mödrarna kan förhålla sig till diskursen om den goda modern, reflektera över den och

inte onyanserat försöka att eftersträva den. Det centrala verkar vara att separera ”modrandet”, det vill säga omsorgen om barnet, från moderskapet som då utgörs av det biologiska faktum att ha fått ett barn. Brembeck tolkar detta förändrade förhållningssätt som starkt bundet till den senmoderna tidskontext vi befinner oss i.

Ytterligare exempel på forskning kring föräldraskap, arbetsliv och jämställdhet är Björnberg och Kollinds (2003) avhandling *Att leva själv tillsammans. Jämställdhet, autonomi och gemenskap i parrelationer*. Avhandlingen beskriver vilka motsättningar som uppstår då jämställdhet ska omsättas i vardagens praktik. Studien bygger på intervjuer med förvärvsarbetande par och resultaten tyder på att det finns stora skillnader i hur jämställdhet uppfattas. Ahrne och Romans (1998): *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen* undersöker vidare hur ekonomisk makt och ekonomiska resurser är uppdelade mellan kvinnor och män i parrelationer. Denna studie visar att familjelivet idag utmärks av förhandling, men att det även lever kvar traditionella könsmonster. Jämställdheten tycks principiellt ha en stark förankring hos de intervjuade paren, men det framkommer att jämställdhetsidealet är svårt att omsätta i verkligheten.

3. Metod

3.1 Varför diskursanalys av föräldratidningar?

Jag är intresserad av föreställningar om och kring moderskap. Med det i åtanke valdes föräldratidningar som källa till empiri. Detta val medförde att jag valde bort intervjuer med exempelvis mammor eller mödravårdspersonal. Med intervjuer hade jag kunnat få tillgång till egna upplevelser och svar som mer precist kan kopplas till mina frågeställningar. I tidningarna talar mammor och reportar om diverse företeelser och reportage kring flera olika teman ingår. Fördelen med detta är att jag kan syna valen av reportage, interaktionen mellan reporter och intervjuad mamma och vad bilderna understryker. Detta kan jag göra med mina frågeställningar i bakhuvudet trots att artikeln handlar om förlossning, amning, barnomsorg eller vad det kan tänkas vara. Jag anser därför att jag genom artiklarna får tillgång till ett stort antal mammors upplevelser men även får en aspekt till, nämligen hur dessa väljs att framställas av reportrarna. På så sätt tror jag mig kunna studera förgivettaganden och föreställningar kring moderskap.

Mitt intresse ligger i hur moderskap konstrueras. Den socialkonstruktionistiska ansatsen var härmed given. Att använda texter som empiri var även det ett lätt val då jag ville fånga ett medium som når ut till ett stort antal människor och som kan antas påverka mödrar i "konstruktionsprocessen". Vidare ville jag genom att studera vad som hölls för sant, vad som togs för givet och vad som implicerades vara otänkbart för mödrar, fånga rådande diskurser kring moderskap och vad de innefattar. Jag anser att diskursanalys är den teoretiska ansats, samt analytiska metod som bäst kan svara upp mot detta.

3.2 Urval

Jag har som jag tidigare nämnt valt att analysera tre tidskrifter som riktar sig till föräldrar. Då jag refererar till tidningarna har jag valt att kalla dem med samlingsnamnet föräldratidningar. Tidskrifterna som har valts ut är *Mama*, *Vi föräldrar* samt *Föräldrar och barn*. Anledningen till att jag valt de två senare beror på att de är dessa två tidningar som jag oftast möter i väntrummet på MVC och BVC. De ger också ut tidningar som riktar sig till gravida. *Vi föräldrar* och *Föräldrar och barn* ger även ut en varsin gratistidning som riktar sig till nyfödda barn och deras föräldrar. Ett nummer av vardera gratistidning delas ut på BB eller skickas hem ett antal veckor efter födseln. Detta och tillgängligheten i diverse väntrum, medför att det är rimligt att anta att ett mycket stort antal kvinnor kommer i kontakt med dessa tidningar och läser dem helt eller delvis. *Mama* är en relativt ny tidning som riktar sig direkt till mammor. Jag valde att inkludera denna för att få en lite större spridning på innehåll och inriktning.

Mama beskrivs av organisationen sveriges tidskrifter som: *En ny modern mammatidning- ett livsstilsmagasin som både skall inspirera och engagera. Ett snyggt magasin med mode, inredning, skönhet, hälsa, familjeliv, resor, mat, shopping och mycket mer.* *Mama* grundades 2003 och hade 2008 en upplaga på 53 200 exemplar, varav cirka 25 000 exemplar såldes som lösnummer. Ägare till tidningen är Bonniers tidskrifter och målgruppen är mammor med barn i åldrarna 0-12 år och tidningen släpper 13 nummer per år.

(<http://sverigestidskrifter.se/medlem/tidskrifter/mama>, 090226).

Vi föräldrar beskrivs av Sveriges tidskrifter som: *En specialtidning för föräldrar. Här får man allt om barns behov och utveckling om relationer samt tester av produkter för småbarnsfamiljen.* Tidningen grundades 1968 och hade 2008 en upplaga på 54 200 exemplar, varav cirka 6000 såldes som lösnummer. Ägare är även till denna tidning Bonniers tidskrifter och målgruppen är föräldrar till barn, i första hand i förskoleåldern. Tidningen utkommer med 14 nummer per år.

(<http://sverigestidskrifter.se/medlem/tidskrifter/vi-foraldrar>, 090226).

Föräldrar och barn är ej anslutna till Sveriges tidskrifter. Enligt tidningens egen hemsida beskrivs den som: *Tidningen med allt om bebislivet. Föräldrar & barn utkommer med 11 nummer per år och vänder sig till alla nyblivna mammor och pappor som vill ha inspiration och stöd i bebislivet.* Tidningen grundades 1989 och ägs av Föräldrar och barn. Upplagan är cirka 45 000 exemplar och målgruppen är nyblivna föräldrar, vilket ungefär innefattar föräldrar till barn upp till ett år (telefonsamtal med chefredaktör Petra Aschberg, 090226, samt <http://www.foraldrarochbarn.se/artikel/2789/vara-tidningar>, 090226)

Jag är medveten om att de mödrar som ingår i tidningarnas reportage och det moderskap som beskrivs i tidningarna inte utgör en rättvisande representation av alla de mödrar som lever i Sverige idag. Tidningarna tar upp en liten del av det svenska moderskapet. Jag utgår dock från att, som redan nämnts, tidningarna inte existerar fristående från den samhälleliga kontexten utan är en del av den. Politik och samhällelig debatt påverkar reportrarna och mödrarna som medverkar likvaväl som resterande mödrar och samhällsmedborgare. Mitt syfte är inte att ge en verklighetsbeskrivning av vad moderskap är, utan en bild av hur det framställs i föräldratidningar.

3.3 Tillvägagångssätt

Undersökningen grundar sig på nummer från 2008 av den anledningen att dessa kan lånas hem från bibliotek. De tre sista nummren från 2008 lästes för var och en av de tre tidningarna, vilket resulterade i att totalt nio tidningar lästes. Att jag tog 2008 års tre sista nummer beror på att de ligger undersökningen närmast i tid. För att ge läsaren ökad insyn i materialet har jag valt att i samband med citat ange vilken tidning det är hämtat från samt ange tidningens nummer samt sidnumrering.

En begreppsanalys av moderskap genom teori och tidigare forskning där jag försöker definiera moderskapet som det framställs ledde till att jag fann olika innebörder och olika praktiker i begreppet. Begreppet moderskap delades in i ett antal teman som exempelvis relation mellan mamma och barnet. Denna ansats har inspirerats av Sahlin (1999) som i *Diskursanalys som sociologisk metod* beskriver hur hon genomfört en diskursanalys med intervjuer som empiri.

Initialt var min tanke att jag skulle kunna koppla text till tema direkt vid genomläsningen av föräldratidningarna. Detta visade sig vara svårt, tidskrävande och också hämmande då det under läsningens gång framträdde nya aspekter, infallsvinklar och intressanta fenomen som var svåra att passa in bland temana. Jag valde därför snabbt att istället läsa tidningarna ganska förbehållslöst och fokuserade på de avsnitt som konkret berörde moderskap, exempelvis relationen till barnen, beskrivningar av hur det är att vara mamma, moderskapets positiva och negativa aspekter o.s.v. Allt som hade en relevant koppling antecknades. Att anteckna allt gjorde också att jag så långt som möjligt kunde undvika att analysera under själva läsandet

och härmed låsa mig till vissa tolkningar. Jag är dock medveten om att viss tolkning alltid närvarar då jag trots allt valde ut vad som kunde knutas direkt till moderskapet och vad som inte kunde det.

Nästa steg var ett sökande efter motsättningar och sammanhang då de olika betydelseerna framkommer. Jag undersökte också hur det talas kring de olika betydelseerna och funderade, liksom Sahlin (1999) på hur de kan passas in i ett större sammanhang. Genom att läsa igenom de anteckande textavsnitten ett antal gånger gjordes ett försök att sortera in de olika citaten i de teman som initialt bildats. Då det även nu var svårt att passa in dem i dessa teman övergavs de. Efter mycket klipp och klistrande och funderande framträdde de teman som analyskapitlet nu är indelat i. Tolkning av materialet gjordes i anslutning till citaten och de diskurser kring moderskap som presenterats i teoriavsnittet ligger till stor del som grund för resonemangen i analysen.

3.4 Litteratursökning

I uppsatsens planeringsstadiet utfördes en första sökning bland C- och D- uppsatser via databasen uppsatser.se. Detta för att få en översikt över vad som tidigare gjorts i uppsatsväg. Med moderskap samt tidskrift som sökord fann jag en uppsats som behandlar föräldratidningars konstruktion av äldre kvinnors moderskap, jag kunde däremot inte finna någon uppsats som studerade hur moderskapet i stort framställs i dessa tidningar. Ett flertal uppsatser med intervjuer som källmaterial behandlade däremot upplevelser av moderskap och genom att läsa dessa kunde jag få idéer om användbar litteratur.

I Libris deldatabas Kvinnsam sökte jag på moderskap och Sverige (jag inriktar mig på moderskap i det svenska samhället) i kombination med sökord som könsroller, arbete, och jämställdhet. Flera intressanta titlar framkom genom dessa sökningar och vissa av dem användes i teorikapitlet. Min handledare Karin Ahlberg gav ytterligare idéer om tidigare forskning som visade sig vara användbar.

3.5 Studiens tillförlitlighet

En studies validitet, reliabilitet och generaliserbarhet är vanligen avgörande för en studies kvalitet och krav på tillförlitlighet. Validiteten i en undersökning beskriver i vilken utsträckning forskaren undersöker det som avses att undersökas och reliabilitet hänför sig till hur konsistent eller tillförlitlig en undersökning är. Generaliserbarheten hos en studie avgör vidare i vilken mån resultaten kan tänkas kunna gälla för andra kontexter än den undersökningen utfördes i (Kvale, 1997). I denna uppsats som utgår från det socialkonstruktionistiska perspektivet på kunskap blir dock innebörden av dessa begrepp inte lika relevanta. Jag ger inga anspråk på att finna några sanningar kring vad moderskap "är" då det enligt min perspektivering inte är möjligt att uttala sig om en objektiv verklighet. De resultat som framkommer i denna studie är, liksom Kvale (1997) poängterar i fråga om senmodern forskning, starkt bundna till den kontext studien är utförd i. Om andra tidningar skulle användas, eller intervjuer med mödrar istället utförts skulle utfallet med stor sannolikhet bli annorlunda.

Kvale (1997) menar att validering anpassat till ett socialkonstruktionistiskt perspektiv blir en fråga om att välja mellan konkurrerande tolkningar och att kunna granska och ge argument för trovärdigheten hos dessa. Det är viktigt att påpeka att jag i denna process aldrig kan vara en utomstående iakttagare, utan är medkonstruktör till de diskurser jag bygger

undersökningen kring. Detta innebär enligt Bergström och Boreus (2005) att jag själv med min historiskt och socialt präglade förförståelse måste beaktas ur ett validitetsperspektiv. Detta gör jag genom att explicit redogöra för min förförståelse kring moderskap och mitt material. Det räcker dock inte att göra detta en gång för alla, då min förförståelse kontinuerligt förändras i takt med att jag får mer kunskap om teori och textmaterial. Sahlin (1999) understryker detta då hon poängterar att en kritisk självreflektion är en grundförutsättning då studieobjektet är en diskurs man själv deltar i. I uppsatsen knyter jag an till tidigare forskning kring moderskap och anser att detta leder till att förankra mina resonemang i en bredare kontext och förhindra att min förförståelse tar över.

Genom att visa en öppenhet i tillvägagångssätt och redovisa textutdrag som är centrala för analysen skulle en annan student kunna göra om samma studie (med samma material) för att undersöka om analysresultaten då skulle bli desamma. Diskursanalyser som bygger på texter är därmed som Sahlin (1999) skriver öppna för att testa graden av intersubjektivitet. Denna möjlighet anser jag vara viktig även om intersubjektivitet i sig inte går att nå då den implicerar att det finns en objektiv verklighet. Jag eftersträvar ett ge läsaren full insyn i vilket material jag använder, hur jag gått tillväga för att välja ut texter jag baserar analysen på och hur mina tolkningar byggs upp. De teorier jag använder mig av beskrivs i kapitel 2 och genom att känna till den teoretiska grunden för uppsatsen kan läsaren förhoppningsvis kunna följa mina resonemang och relatera till teori och tidigare forskning, vilket även det bidrar till insyn i hur analysen gjorts. Mina tolkningar av föräldratidningars syn på moderskap i Sverige år 2008/2009 ger en möjlig bild av verkligheten.

3.6 Etiska frågor

Innan och under en studies genomförande skall etiska principer beaktas. Det som primärt ska beaktas är att forskning ska generera kunskap som bidrar till en förbättring för mänskligheten (nyttan av denna uppsats diskuteras i korthet i kapitel 6). Kunskapens värde ska därmed överväga de skador den kan orsaka (Kvale, 1997). Jag anser att skadan denna studie kan orsaka är liten då studien inte syftar till att peka ut någonting som rätt eller fel och inte heller har informanter som personligen deltar i undersökningen. Tidskrifterna är allmänna och offentliga handlingar som vem som helst kan ta del av, vilket gör att de inte kan omfattas av konfidentialitetskravet på samma sätt som exempelvis djupintervjuer.

4. Resultat/analys

4.1 Inledning

Om en jämförelse mellan de tre olika tidningarna skulle göras kan vissa skillnader påvisas samtidigt som mycket är gemensamt. *Föräldrar och barn* är den tidning som riktar sig mot föräldrar till de yngsta barnen. Här förekommer därför flest beskrivningar av nyblivna mödrar och deras relation till barnen. Denna tidning är den jag som jag upplever problematisera föräldraskapet minst. *Vi föräldrar* som riktar sig till föräldrar till barn i förskoleåldern upplever jag som något mer inriktad på beskrivningar och stöd för att hantera konkreta situationer och problem som följer med föräldraskapet, både i relation till barnen och inom föräldrarelationen. Slutligen riktar sig *Mama* till mammor med barn upp till 12 år. Denna tidning är den av de tre som till störst del inkluderar kändismammor och har en större betoning på mode och livsstil.

Tidningen *Mama* riktar sig som nämnts speciellt till mammor och att bilder, reklam och artiklar vänder sig direkt till mammor är därför inte speciellt uppseendeväckande. De två andra tidningarna riktar sig genom titlarna *Föräldrar och barn* samt *Vi föräldrar*, till föräldrar. Även här ingår dock mest mammor. Ungefär dubbelt så många fler kvinnor än män poserar på bilder tillhörande artiklar och reklam. Artiklarna tar upp både det rosaskimrande moderskapet och de mer slitsamma, fruktansvärda eller komplicerade aspekterna av föräldraskapet som ett barns död eller den stressiga tillvaron som småbarnsförälder. Jag upplever dock de flesta artiklar lite som sagor med lyckliga slut.

Analysen utgår från 6 analys teman vilka jag kallar:

- Mamman och barnet
- Mamman, tröttheten och stressen
- Mamman och skulden
- Mamman och duktigheten
- Mamman och den egna tiden
- Föräldraledighet och arbete.

Dessa teman är relaterade till delfrågeställningarna. Mamman och barnet är direkt kopplad till den första delfrågeställningen och beskriver relationen mellan mamman och barnet. De tre följande analys temana beskriver i viss mån relationen mellan mamman och barnet men i högre grad kvinnans upplevelse av moderskapet och hur reportrarna beskriver moderskapet. Detta utgör delfrågeställning två. De två sista temana beskriver kvinnans relation till omvärlden och besvarar härmed delfrågeställning tre. Varje tema består av en redovisnings- och en analysdel. I redovisningsdelen presenteras citat och empirin beskrivs. Här ingår även viss tolkning av empirin. I nästa del analyseras empirin och kopplas till teori. Den skillnad jag här gör av tolkning och analys är alltså att analysen är knuten till uppsatsens teorikapitel, medan tolkning består av min redogörelse för vilka associationer jag får och reflektioner jag gör då jag läst empirin.

Uppsatsens huvudfrågeställning diskuteras i relation till varje analys tema. Avslutningsvis följer en sammanfattning av studiens huvudfrågeställning samt en fördjupad analys av materialet.

4.2 Mamman och barnet

Temat ”mamman och barnet” fokuserar på hur interaktionen mellan de två ser ut. Hur framställs mamman i relation till barnet och hur framställs barnet i relation till mamman? Tyngdpunkten ligger särskilt på den första tiden efter förlossningen och kvinnans egen upplevelse av att ha blivit mamma inkluderas även i viss mån.

4.2.1 Redovisning av ”mamman och barnet”

Den allra första tiden med barnet beskrivs ofta av reportrarna och i artiklar som lycklig och underbar. Om andra känslolägen närvarar dominerar de positiva i de nummer som lästs (det är rimligt att anta att hela artiklar som tar upp exempelvis förlossningsdepressioner förekommer i andra nummer än de som ingår i denna uppsats). Mammalyckan infinner sig och bilder på leende mammor med nyfödda bebisar eller ögonblicksbilder av den första kontakten mellan de två visas. Exempel på hur den allra första tiden med bebisen beskrivs är:

De allra första timmarna, dagarna och veckorna med ett nyfött barn är ofta omtumlande, oroliga och alldeles, alldeles underbara på samma gång... för var ska man göra av all hjärtskärande kärlek som plötsligt bara finns där och hur ska man våga låta bli att kolla om bebisen andas varenda sekund (Föräldrar och barn, nr.11, s.24)?

Ett exempel på hur interaktionen av mamma och barn beskrivs utgörs av en artikel som bygger på vad en forskare som studerat barnets två första timmar i livet kommit fram till. Barnet beskrivs veta hur det ska gå till väga för att få tillgång till mat (ammning):

Barnet smeker bröstet med handen och tittar omväxlande mot mammas ansikte, samtidigt som han/hon tar in mammas doft [...] Barnet hör på föräldrarnas röster då de talar med varandra. Och barnet börjar härma mammas ansiktsuttryck. Barnet försöker uttrycka små lockljud m-m-m och mamman svarar. Här startar kommunikationen mellan mamma och barn. [...] Mamma är lugn och öppen och har lärt sig hur barnet doftar (Föräldrar och barn, nr.10, s.34).

Mamma och barn utgör en harmonisk enhet som förstärks av ordval som att barnet smeker bröstet, uttrycker lockljud som besvaras och att mamman beskrivs som lugn och öppen (det sistnämnda inträffar två timmar efter förlossningen). Mamman upplevs då jag läser detta som verkligt oumbärlig för barnet under de första timmarna och harmonin i samspelet uttrycks nästan poetiskt. Vad som inte framkommer är dock att verkligheten troligen skiljer sig från denna bild för många nyfödda, exempelvis de förlösta genom akut kejsarsnitt. För de barn som ammas utgör mamman en grund för barnets välbefinnande då hon stillar dess hunger som i exemplet ovan där det första amningstillfället beskrivs.

Efter förlossningen, som beskrivs som allt mellan fantastisk och traumatisk, framställs mödrar främst på två sätt. Den första är som känslig och sårbar. *Föräldrar och barns* psykolog beskriver detta som en period där man kan knyta nya bekantskaper just på grund av sitt förändrade känslotillstånd. Hon menar att kvinnor blir öppnare och mer närvarande i sina känslor och relationer. Då kvinnor själva får beskriva den första tiden framkommer relativt ofta situationer eller perioder de upplevt som helt annorlunda än lyckliga och underbara. Dessa beskrivningar tenderar att smyga sig in lite här och där som i följande citat där tre kvinnor intervjuas om sitt sexliv. Kvinnan som citeras har fått frågan om varför hon tror att kvinnor vill ha mer bekräftelse än män:

Jag fick en förlossningsdepression och var väldigt känslig första tiden efter att jag fått barn. Jag tog allting väldigt hårt och funderade över vad alla sa hela tiden (Vi föräldrar, nr.13, s.88).

Bilden av mamman som känslig och sårbar rymmer dock enligt min tolkning av materialet inte möjligheten att uppleva känslor av negativ karaktär gentemot det nyfödda barnet eller mot att ha blivit förälder som exempelvis en känsla av förlust av det gamla livet. Den andra bild av nyförlösta mammor som ges är den där kvinnan snabbt vill få en "normal" tillvaro igen efter den omvälvande förlossningen.

Kamila känner igen sig i iveren att börja leva ett "normalt" liv så snart bebisen är född. – Jag ville till IKEA direkt. Fyra dagar efter förlossningen gjorde jag mig fin- tog på korsett och höga skor- och gick till centrum. Men när jag väl var där ville jag bara gå hem (Föräldrar och barn, nr.12, s.56).

Det blir ofta tydligt att det finns många föreställningar och idealbilder av hur moderskap bör utformas och om hur mödrar skall vara och känna. Följande citat är hämtat från en intervju med en ung (tidningens definition, hon är 22 år) mamma.

Jag kände mig så dålig som mamma. Jag trodde man skulle känna att man absolut inte ville släppa ifrån sig sitt barn. [...] Jag njöt inte av att amma som man "ska" göra. Det gjorde bara ont och var inte mysigt alls som jag kände att det borde vara (Föräldrar och barn, nr.12, s.56).

Kvinnan kände sig dålig för att barnets pappa lika gärna kunde mata barnet på natten då amningen inte fungerade och då hennes mamma ibland fick ta barnet. Att som i citatet ovan bryta loss den direkta modersomsorgen, i form av amning, från moderskapet skapar här upplevelser av att vara en dålig mamma. De förväntningar kvinnan haft beskrivs krocka med verkligheten och fler exempel på krockar tas upp. Den unga mamman hade trott att hon skulle kunna börja promenera direkt efter förlossningen. Det hade slutat med att hon fick ont i kroppen och konstaterade nu i efter hand att hon ställt för höga krav på sig själv. Artikeln kopplar härigenom ihop problem av arten att känna skuld för att inte leva upp till bilden av mamman som outhärlig för barnet och som helt går upp i barnet, med problem av arten att inte kunna promenera direkt efter förlossningen. Det senare kan kopplas till bilden av kvinnan som fortsätter med sitt liv om än i något påverkad form snabbt efter förlossningen.

Mamman som grund för barnets välbefinnande återkommer i olika sammanhang i tidningarna, exempelvis genom hur journalisten beskriver samspelet mellan mamma och barn. Mamman får då ofta en tydlig roll som trygghets- och omsorgsgivare. Barnet beskrivs i dessa fall vara nöjt och harmoniskt på ett sätt som direkt relaterar detta tillstånd till någonting som beror av mamman. Barnet som sover gott i mammas famn eller sussar sött på mammas mage utgör exempel på detta. Ett annat exempel är:

Julias joller övergår i missnöjt gurgel och Katarina lyfter upp sin dotter och börjar amma henne och Julia blundar[...] Trots att Katarina inte alltid hinner amma klart (som nu när Dante vaknar och måste hämtas ute i trädgården...) verkar Dante och Julia ändå må väldigt bra fastän de inte får hundra procentig uppmärksamhet (Föräldrar och barn, nr.12, s.38).

Mammans viktiga roll för barnen poängteras. Skribenten tydliggör att barnen verkar må väldigt bra, fastän de inte får hundra procentig uppmärksamhet och trots att mamman inte alltid hinner amma klart. I dessa *verkar, fastän* och *trots* rymms dock ett inbyggt förgivettagande om att motsatsen vore att föredra. Katarina har ett legitimt skäl att inte ge

barnen hundra procentig uppmärksamhet då det inte är praktiskt möjligt för en person som är ensam med tvillingar. Hade situationen varit sådan att en möjlighet hade funnits kanske beskrivningen av barnens välmående sett annorlunda ut.

Liknande beskrivningar som i citaten ovan av pappor med barn har jag inte kunnat finna. Texter skrivna av, eller intervjuer med pappor lyfter ibland fram känslan av att de som pappor kommer i andra hand enligt omvärlden, vilket förstärker upplevelsen av mamman som viktigast för barnet. En annan förstärkande faktor är att kvinnan i vissa artiklar gång på gång omnämns som mamma. I den artikel som de två följande citaten är hämtade från, deltar en familj med två barn plus en grannkvinna som har med ett barn. Alla presenteras tydligt som mammor eller pappa i artikelns början. De båda mammorna omnämns ändå flera gånger som mammor i interaktionen med barnen, pappan kallas däremot genomgående vid namn:

Stefan serverar kakor och saft i plastmuggar till kompisarna [barnen]

- De är nästan som bröder, säger mammorna Ann-Louise och Maria (Vi föräldrar, nr.13, s.37).

Att kvinnorna ofta refereras till som mammor anser jag leda till att de beskrivs som i första hand mödrar medan pappor ofta refereras till med namn och som mer frikopplade från barnen.

4.2.2 Analys av ”mamman och barnet”

Två olika diskurser om moderskap framträder i den del av empirin som fokuserar på hur mamman och barnet framställs och då främst under den första tiden av barnets liv. Den hegemoniska diskursen utgörs av den där mamman står för trygghet och utgör grunden för barnets välbefinnande. Antydningar om att barnen kan fara illa av att inte få moderns hela uppmärksamhet görs också. Detta visar på att det psykoanalytiska perspektivet på moderskap, grundat på teoretiker som Freud, Klein och Bowlby, som Franséhn (2003) redogör för, kommer till uttryck i tidningarna.

Kvinnan är inom denna diskurs främst mamma och beskrivningar av barnet innefattar ofta även henne, vilket ger upphov till en bild av mamman och barnet som en enhet. Moderskapet som primär identitet och den omedelbara moderskärleken, som kommer till uttryck i vissa citat, är faktorer som enligt Brembeck (1998) placeras in i diskursen om den goda modern. Bäck- Wiklund och Bergsten (1997) fann i *Det moderna föräldraskapet* att mödrarna tog ett stort ansvar för att ge barnen tillräckligt mycket uppmärksamhet, ge dem rätt sorts upplevelser samt ägna sig tillräckligt mycket åt varje barn då de hade flera. Mödrarna gav ofta tecken på dåligt samvete, vilket författarna tolkar som att de upplever ett gap mellan den goda modern och den mor de i verkligheten är. Gapet skapar känslor av att inte räcka till. De citat i detta avsnitt som vittnar om svårigheter under den första tiden med barnet kan tänkas bestå av en sån här kollision. Närvaron av diskursen om den goda modern är enligt min analys stark i tidningarnas beskrivningar av mamman och barnet.

Den andra diskursen som framträder är den om kvinnan som snabbt kommer tillbaka till en ”normal” vardag efter förlossningen. Här beskrivs kvinnan inte som endast mamma och i vissa fall framställs hon inte heller lika starkt som oumbärlig för barnet. Oumbärligheten är dock alltid mer eller mindre närvarande i form av beskrivningar eller föreställningar kvinnan förhåller sig till. I Brembecks (1998) studie kring unga mödrar gav flera av informanterna uttryck för strävanden att snabbt komma tillbaka till ”livet”. De strävanden kvinnorna gör för att leva upp till denna diskurs omtalas i tidningarna ofta som att de ställer för höga krav på sig själva, vilket kan tolkas som ett sätt att rangordna diskurserna och förskjuta fokus mot

diskursen om den goda modern. Ett annat sätt att förstå denna diskurs är att relatera den till diskussionen Brembeck (1998) för, om att bryta loss modrandet (den direkta omsorgen för barnet, exempelvis matning, blöjbyten, närhet e.t.c.) från moderskapet. Kvinnan som upplevde skuld över att pappan eller hennes mamma tog hand om barnet verkar uppleva skuld just för att denna möjlighet finns och att hon faktiskt tar den, om än inte helt frivilligt. Möjligheten att bryta loss modrandet från moderskapet och önskan att snabbt komma tillbaka till sitt gamla liv efter förlossningen kan tänkas utgöra ett senmodernt fenomen som kan kopplas till Becks (1995) både- och samhälle. Att bli mamma innebär inte längre någonting heltigenom givet och förutsägbart. Den teoretiska möjligheten att välja hur man ska vara mamma finns. Mödrar måste precis som alla individer i dag i stort iscensätta och forma sina liv och livsroller. Tidningarna kan dock sägas utöva viss påverkan på hur kvinnor bör forma sitt moderskap då jag i detta avsnitt tycker mig ha funnit en preferens från tidningens sida att framställa mödrar enligt diskursen om den goda modern.

4.3 Mamman tröttheten och stressen

Här ingår texter som beskriver hur moderskapets mer påfrestande sidor upplevs och vilka känslor som rymms inom det. I samband med dessa beskrivningar framkommer även bilder av moderskapets härliga sidor och fokus läggs på hur beskrivningar och tal om de olika sidorna samspekar.

4.3.1 Redovisning av ”mamman, tröttheten och stressen”

Intervjuade mammors beskrivningar av de stressiga, jobbiga eller tröttsamma aspekterna av moderskapet tycks ibland slätas över, vilket skulle kunna göra att läsaren uppfattar det jobbiga som mindre jobbigt. Följande uttalande kommer från Johanna Westman, trebarnsmor och kokboks författare som i varje nummer av *Föräldrar och barn* skriver om sin familjs mat och vardag. En bild på en leende mamma med de tre döttrarna nära intill, ätandes på ett äpple, en grov brödbulle samt drickande någonting som ser ut som fruktsmoothie återkommer i varje nummer. En skål med vad som omnämns vara supermammans äppelgröt, samt kaffekokare i olika storlekar pryder krönikan där följande citat är hämtat ifrån:

Vissa morgnar är det nog bara vissheten om att det finns kaffe här i världen som får mina barn att våga kliva upp ur sängen. [Hennes morgonjag är:] En blandning mellan en idoljuramedlem [...] och mardrömsfigurerna i Alice i underlandet som ler snällt ena sekunden [...] för att fem minuter senare skrika ”borsta tänderna sa jag!” (Föräldrar och barn, nr.11, s.43).

Denna mamma uttrycker det jobbiga i moderskapet mycket tydligt även om de stressiga och trötta morgnarna beskrivs i skämtsamt ton. Beskrivningarna av hennes morgonhumör inramas av den bild som beskrevs ovan och är dessutom satta i en kontext som implicerar att hon ger sina barn både näring (nyttiga och goda frukostar) och närhet. Ett annat sätt att beskriva det jobbiga i moderskapet samtidigt som detta mildras är genom att lyfta fram den intervjuade mammans skratt eller leende:

- Skulle jag vara ensam den där timmen när alla är som tröttast och middagen skulle fixas tror jag att jag skulle bryta ihop rätt fort, ha ha. Men nu turas vi om att laga mat och ta hand om allting (Föräldrar och barn, nr.12, s.39)..

Citatet lyfter fram en situation där kvinnan behöver hjälp av, i detta exempel sin man. Om fokus läggs på citatets inledning märks tröttheten tydligt och det går lätt att ana sig till att det är tufft att vara hemma med barnen under den tiden på dagen. Dubbelheten i moderskapet lyfts ofta fram i intervjuer genom att efter ett påstående om det jobbiga sätta ett uttalande eller en beskrivning av moderskapets andra sida, den roliga och harmoniska:

-Jag [en mamma som hade högt blodtryck och låg på sjukhus innan förlossningen] var helt slut, sista natten sov jag en och en halv timme. Det var olidligt, säger Liselott Wallgren och tittar på sin flicka som med rosiga kinder sover i famnen (Föräldrar och barn, nr.11, s.44)..

Ett annat sätt som finns att lyfta fram dubbelheten är att föra ett mer integrerat resonemang om den. Ofta dominerar då den positiva sidan. Det som framhålls som arbetsamt tycks utgöra någonting knutet till verklighetens realitet men beskrivs ganska ospecifikt och ofta inte direkt kopplat till barnen. Om barnen eller umgänget med dem benämns som slitsamt lyfts ofta motsatsen fram direkt efter. Det positiva med moderskapet beskrivs däremot ofta i form av känslor eller ögonblicksbilder som är direkt knutna till barnen. Följande exemplifiering på detta resonemang är hämtat från en krönika:

På något vis klarar man ju sig igenom den här tiden ändå. Åratal med nätter som innehåller i snitt tre timmars sömn. Dagar när man som en zombie utför sysslor som man minuten efter har glömt bort att man gjort. Man klarar sig ju faktiskt utan några synliga men, förutom lite mörka ringar under ögonen och en lätt glåmighet. För samtidigt som de här små varelserna kan trötta ut en fullständigt så ger de ju en också så mycket kraft. De är ju som små energiknippen. Små duracellkaniner som man kan ladda upp sig på. En mysig kram och en kladdig puss från ens lilla unge och man orkar fem timmar till (Vi föräldrar, nr.12, s.69).

Tröttheten beskrivs tidigare i samma krönika som en central del av föräldraskapet. Tröttheten är även central i den text som skrivs om det påfrestande moderskapet och sömn, eller brist på sömn är teman som återkommer. Stress är en annan aspekt som tas upp. Denna belyses bland annat genom en artikel som handlar om mammors morgonrutiner. Artikeln har rubriken *Godmorgon KAOS!* Artikeln inleds med en bild på en uppenbart trött mamma som försovit sig. Tre barn trumpetar, leker ballerina samt gråter kring henne och en tvättkorg står bredvid henne på sängen. Mammorna i artikeln ger läsaren tipsen:

Hur bråttom man än har hinner man kramas![...]Det är du som förälder som sätter tonen- Är du stressig och grinig så blir barnen det med (Mama, nr.13, s. 69,70).

Chefredaktören beskriver i ledaren i samma nummer hur hennes morgnar ser ut och det framgår tydligt att syftet med hennes text samt artikeln är att erbjuda läsaren tröst i sin förmodat jobbiga stressituation genom att få ta del av andras upplevelser. Denna typ av trösterik läsning återkommer och varvas med tips om hur stressen eller otrivseln kan minskas.

Det skapas en dubbelhet i de budskap som talar till läsaren. Å ena sidan görs bilden av mamman som nödvändig för att hålla vardagen rullande tydlig genom inledningsbilden till *Godmorgon KAOS!* där allt går över styr då mamman försover sig. Å andra sidan erbjuds man som läsare tips om att ta det lite lugnt och inse att man inte är ensam om att uppleva stress. Som ett mellanting beskriver mammorna i artikeln *Godmorgon KAOS!* hur avgörande det är att föräldern inte stressar upp sig och blir irriterad i umgänget med barnen. Ledaren som beskriver mammans sömnritual med nedvarvning och ospontan tråkighet kan också sägas ligga i mellantinget då den dels talar för att mamman faktiskt får sova bättre, men även för att

barnen är beroende av just hennes ospontana tråkighet. För att dra resonemanget till sin spets ges uppmaningen att mamman borde stressa av och samtidigt inse att om hon inte tar hand om vardagsruljansen bryter helvetet löst.

4.3.2 Analys av ” mamman, tröttheten och stressen”

Fokus har i detta avsnitt legat på hur kvinnor upplever moderskapets känslor och praktiker. Här framkommer två sätt att tala om moderskapet. Inom dessa rymms känslor och praktiker knutna till moderskapet som är positiva respektive negativa. Jag kallar dessa två sätt att tala för två diskurser, de ska dock ses som sammanflätade med varandra då det är inte orimligt att anta att alla föräldrar kontinuerligt rör sig mellan dessa två diskurser. Det som är intressant är att se hur dessa diskurser framträder i materialet och hur de samspekar.

Genomgående tycks all positionering inom den negativa diskursen kräva en ”motpositionering” inom den positiva diskursen. Då en negativ aspekt av moderskapet tas upp, kräver den med andra ord en motvikt av positiva aspekter, särskilt om barnen ingår i det negativa sammanhanget. Att det verkar extra viktigt med en motpositionering då barnen kan kopplas till det jobbiga skulle kunna tolkas hänga ihop med vad Brembeck (1998) fann i sin studie. De unga mammor som intervjuades upplevde moderskapet som det värsta med att vara mamma, medan barnet var det bästa. Det som skiljer tidningarnas framställning från Brembecks studie är dock att moderskapet tycks vara mycket tätare knutet till kvinnan som individ i tidningarna. Det framkommer inte heller i intervjuer att möjligheten att tycka illa om moderskapet finns. Att ge uttryck för negativa upplevelser av moderskapet är svårförenligt med att sätta sina barn främst och att alltid sätta sina egna behov sist. Kvinnan frångår genom att ge uttryck för negativa aspekter därmed i viss mån diskursen om den goda modern och närmar sig kanske diskursen om vad Franséhn (2003) m.fl. omnämner som den onda modern. Mamman sätter enligt denna diskurs sina egna behov främst och försummar barnen. Att en balansakt krävs för att inte falla över i diskursen om den onda modern blir med denna tolkning förståelig. Jag kommer i fortsättningen att referera till den onda modern som en generell motdiskurs till den goda modern. I den onda modern rymms då de egenskaper som i tidningarna på ett eller annat sätt avviker från vad som är en ”bra” mamma.

Kändismammor tycks i regel tala något mer om moderskapets påfrestande aspekter än ”okända” mammor. De är även de mest stylade av de som syns på bilder, samt förekommer poserandes med sina barn på otaliga bilder som, enligt min tolkning, framhäver dem som ömma, trygga och kärleksfulla. Detta förstärker känslan av att diskursen om det positiva moderskapet intar en hegemonisk ställning. I regel kan läsaren förutsättas känna till dessa kändismammor och ha en viss kunskap om hennes privat- och yrkesliv. Kan det möjligen vara så att då kvinnan- eller journalisten vet att det är tydligt att hon är en ”bra mamma” kan också en större bit av hennes positionering inom den negativa diskursen avslöjas?

Underhållning som Hirdman (2002) påpekar är ett viktigt mål för journalistiken, uppfylls för läsaren genom att möjligheten ges att sjunka in i vad som till viss del är en drömtillvaro. Att måla upp en förskönad bild av verkligheten kan därför antas vara en funktion även för föräldratidningar och att framhäva moderskapets positiva aspekter blir då en följd av detta. Med detta i åtanke är det kanske inte så underligt att kändismammors negativa upplevelser kan få ett större utrymme än ”vanliga” mammors. Här finns trots allt en lyckad mamma som mitt uppe i sömnlöshet, oro och stress lever i den ”drömtillvaro” kändislivet kanske kan anses föra med sig.

Beck och Beck-Gernsheim (1995) skriver om den ofta utdragna processen av tvekan, funderingar och planering som föregår valet att skaffa barn. Att skaffa barn är i vår kontext ett fritt val. Roman (2004) menar i en sammanfattning av flera senmodernitets teoretiker att individer själva måste bära ansvaret för sina livsöden och utfallet av sin valfrihet. Då barn är ett fritt val att skaffa och någonting som anvarsfyllda föräldrar nogra övervägt kan det tänkas att alltför mycket negativa uttalanden kan upplevas som gnäll och som att individen misslyckats.

4.4 Mamman och duktigheten

Vad moderskapet innefattar i fråga av sysslor och ansvarsområden var en av de aspekter jag sökte efter vid datainsamlingen. Hur kvinnan ofta förhöll sig till en "duktighet" framkom ofta och intresset för vad denna består av ligger till grund för analysystemat "mamman och duktigheten"

4.4.1 Redovisning av "mamman och duktigheten"

Mammor talas ofta om som att de anstränger sig för att vara föräldrar. I en intervju beskrivs Alexandra Pascalidou som engagerad och påläst småbarnsförälder i kombination med att hon i viss mån fortsätter med sitt arbete inom mediebranschen. Hon anstränger sig så mycket som förälder att hon under graviditeten började gå i psykoanalys fyra dagar i veckan för att, som skribenten menar, bli en bättre mamma.

Att mammor omtalas eller omnämner sig själva i relation till en "duktighet" som mamma blir ibland väldigt tydligt, som i exemplet nedan där det framgår att mamman anser sig ha försökt lite för mycket:

Lika duktig som Cajsalisa varit i karriären skulle hon vara både före, under och efter den fruktansvärda förlossningen med Noel som slutade i katastrofsnitt. Lika duktig var hon i separationen då hon och Noels pappa gick i familjeterapi för att komma överens om hur "vi skulle bli den bästa möjliga separerade familjen". Men hon kämpade också i att vara duktig på att vara ensamstående mamma. [...] Jag kände också en press på att prestera lika mycket aktiviteter med min son som alla andra familjer. När jag tänker tillbaka på det idag kan jag känna att jag skulle vilja säga till mig själv "vännen, ta det lugnt, det är okej" (Mama, nr.13, s. 170).

Cajsalisa har enligt min tolkning av citatet föreställningar om hur en familj med två föräldrar har det och att hon borde kunna uppfylla detta även som ensamstående. För duktiga mammor som Cajsalisa, men kanske ännu mer mammor i heterosexuella parrelationer, beskrivs i artikeln *Varför klankar alla på KÄRNFAMILJEN* (Mama, nr.13, s. 56)? som i riskzonen för att bli kritiserade. En lösning finns dock, vilken är att mannen och kvinnan delar på uppgifterna i hemmet. Gör man detta slipper mamman bli vad, intervjuade Tinni Ernsjö Rappe som medförfattat boken *Skriet från kärnfamiljen*, kallar bitterfitta. Artikeln tar upp kärnfamiljen som ett antifeministiskt projekt på grund av de cementerade könsroller som rymms inom denna institution. Kärnfamiljen beskrivs även som kravfamiljen där kvinnan är den som kraven riktas mot. Tinni Ernsjö Rappe menar att jämställdheten inte bara behövs mellan makarna utan även mellan föräldrar och barn.

Ett annat exempel där duktighet är någonting mammor förhåller sig till är då en kvinna berättar om reaktionerna hon fick på sin blogg. Hon hade skrivit att hon var bakfull och ”kompensationslekte” med sitt barn:

Jag var verkligen en usel mamma och folk tyckte verkligen att det var helt fruktansvärt att jag varit på krogen trots att jag har barn. Men hon var ju inte ens med! Jag har aldrig ställt några höga krav på mig själv som morsa, bara att min unge ska vara glad och att jag förhoppningsvis ska vara det själv. Hade jag velat vara en duktigare mamma hade jag nog tagit åt mig mer och det hade varit jobbigt (Mama, nr.11, s.48).

Hennes uttalande visar på föreställningar på flera nivåer. För det första anser blogggläsarna att en mamma inte skall gå på krogen. För det andra blir det tydligt att det ingår mer än att vilja att barnet ska vara glad i begreppet ”duktig mamma”. För det tredje tar en ”duktig mamma” åt sig av omgivningens reaktioner, vilket kan implicera att man som duktig mamma bör lyssna till nya rön och olika åsikter och i en reflexiv process aktivt välja ut vilken strategi som skall väljas.

Coachen Sören Holm slår i *Vi föräldrar* (nr. 13, s.54) fast att föräldrar behöver hjälp, vilket kanske kan ses som ett sätt för tidningen att mildra föräldrars ”duktighetssträvan”. Han menar att det skulle behövas minst sex heltidsvuxna för att ta hand om en familjs barn. Är man som förälder helt utshasad av sin kanske trotsiga två-åring, måste man enligt Holm be om hjälp, för barnets skull. Man ska som förälder inte bara tro att man ska kunna stå ut. Mammors eventuella behov av hjälp kan dock tolkas på ett något annorlunda sätt. Författaren Hanne Kjöllner som skrivit boken *I huvudet på en mamma* kommer till tals i två nummer av tidningarna:

Trots att Sverige rankas som det bästa landet i världen för mammor är vi inte nöjda. I stället väljer vi att klaga och gnälla mer än någonsin [...] När blev det ett lidande att ha barn? [...] Nyblivna föräldrar talar ofta om vad som gått förlorat i deras liv [och] mer sällan om vad de har fått i stället och att det faktiskt är ett val att skaffa barn precis som det är ett val att skaffa hund eller häst. [(reportern): -Klagar mammor mer än pappor?] Generellt sett, ja. Det beror på att samhällets krav på mammor är hårdare än på papporna. Det finns ju ett helt knippe moderna modersmyter och mammaideal som är omöjliga att leva upptill. Men också på att mammorna ställer högre krav på sig själva än vad papporna gör (Föräldrar och barn, nr.10, s.115).

Kvinnor har omöjliga mammaideal att leva upp till. Då kvinnan misslyckas med att leva upp till dessa uppstår en känsla av misslyckande och otillfredsställelse. Att hon klagat beror på att standarden hon (eller den diskursiva kontext hon befinner sig i) har satt för sitt moderskap är omöjlig att leva upp till under de förutsättningar hon lever. Jag anser att Hanne Kjöllner skapar ett cirkelresonemang och lämnar till kvinnorna själva att komma ur detta trots att problemen beror av yttre faktorer.

Två unga (22 år) mammor upplever att många lägger sig i hur de sköter sina barn och har ideér om hur barn generellt bör skötas. De upplever detta som irriterande. Kanske kan dessa uttalanden tolkas som att de inte känner samma behov av att anses som duktiga mammor?:

Så fort ungen skriker ska alla lägga sig i. Jag hatar det. De vet ju inte att mitt barn kanske fått mat för tio minuter sedan. Man vet ju bäst själv.

Så fort en bebis skriker ska de [äldre mammorna] ta upp barnet och säga att det är hungrigt. Men ibland vet jag ju att om jag låter Estephanie ligga kvar så slutar hon skrika om en liten stund och somnar istället. Äldre gör jättestora saker av sånt som är enkelt (Föräldrar och barn, nr.12, s.56,57).

4.4.2 Analys av "mamman och duktigheten"

Föreställningen om mammor som strävande efter att vara duktiga framkommer genom skribenternas sätt att skriva. Då en mamma utför en rad olika aktiviteter med sitt barn och anstränger sig för att vara påläst och *klara av* allt är hon duktig. De mammor som själva säger sig vara mindre duktiga förhåller sig även de till en duktighet och har en inre bild av vad denna består av.

Duktig eller inte riskerar mamman att utsättas för kritik. För duktiga mammor riskerar enligt denna kritik att med åren bli bittra av all självuppoftning. Mammor som däremot inte säger sig ha duktighetssträvanden utan lever efter mottot att de och barnet ska vara glada och att det räcker, riskerar kritik från dem som funderar mer kring vad som är bra respektive dåligt för barnen. För att slippa smädas krävs en balansakt där mamman är duktig men inte för självuppoftande, avslappnad men inte för självcentrerad, hjälpacceperande men inte gnällig.

Gnälligheten som kvinnor enligt Hanne Kjöllert har lagt sig till med hänger ihop med Elvin-Nowaks (1999) resonemang om strukturella problem som görs till kvinnans egna. Hanne Kjöllert talat om omöjliga ideal och högt ställda krav från kvinnan själv. Då dessa inte kan uppnås förlägger kvinnan skulden på sig själv. Kvinnan har dock inte helt fria val att utforma sitt moderskap som hon önskar utan måste anpassa sig till de regler om föräldraförsäkringen som finns, dagstider måste jämkas samman med arbetstider vilket leder till kollisioner mellan ideal och verklighet. Att vi lever i vad Beck (1995) kallar ett både- och samhälle skapar just illusionen om att allt är möjligt, vilket leder till att skulden för misslyckanden att kombinera olika intressen läggs på individen.

I vissa citat framkommer det att mammor bör vara pålästa och uppdaterade om nya rön och råd gällande barn. Expertkunskap har i det senmoderna samhället kommit att bli allt viktigare då samhället enligt Giddens blir allt mer specialiserat samt kanalerna för kunskapsinhämtning allt fler (Lindgren, 2007). Brembeck's (1998) studie visar att det senmoderna moderskapet har en ny syn på experter och expertkunskap. Mödrarna som intervjuats gav uttryck för att experterna sågs som "vanliga" människor, och råd från exempelvis läkare, psykologer och tidskrifter togs alla emot med en mer eller mindre kritisk granskning och en medvetenhet om att det som är rätt idag kan vara fel imorgon. I min empiri finns ett visst stöd för att det anses viktigt att kunna förhålla sig rätt till all information. En duktig mamma hämtar in så mycket kunskap som möjligt men förhåller sig avspänt till denna. Hon kan reflektera och komma fram till vad som är rätt för henne och hennes barn. Den mängd information, eller kunskap som inte passar henne skall hon kunna vända ryggen. Att vara en duktig mamma enligt denna definition är troligen svårt då det ligger i senmodernitetens valfrihet att allting, som Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) poängterar, kan förbättras. Att vila i det man för tillfället uppfattar som den bästa vägen blir svårt. En bättre väg finns ju säkert kring hörnet. Detta kommer att diskuteras vidare i nästa analysystema.

Det är frestande att tolka detta avsnitt som bestående av två möjliga diskurser, en om den duktiga mamman och en om vad som skulle kunna kallas den mindre duktiga mamman, men jag skulle vilja hävda att tidningen endast ger uttryck för den ena diskursen-

duktighetsdiskursen. De mindre duktiga mammor som framställs är det på grund av att de inte bryr sig så mycket om omvärldens kommentarer. De framställs även de som duktiga då de är säkra, lugna och avslappnade. Kanske kan en koppling till Bäck-Wiklunds och Bergstens (1997) kategorisering av reflexivt säkra och reflexivt osäkra mödrar användas för att förstå dessa ”mindre duktiga” mammor. De reflexivt säkra mödrarna är de som visserligen reflekterar över svårigheter och olika alternativ men som i slutänden upplever sig som kompetenta nog att göra nödvändiga val och utföra de handlingar som följer med moderskapet. De reflexivt osäkra mödrarna skuldbelägger sig i större utsträckning för de problem som uppstår eller upplever sig i behov av hjälp. De ”mindre duktiga” mammorna skulle enligt min tolkning placera sig i kategorin reflexivt säkra mödrar. Var de framställda ”duktiga” mammorna skulle placera sig är mer otydligt och ett fylligare material skulle krävas för att detta inte endast skulle bli lösa spekulationer.

4.5 Mamman och skulden

Skuld närvarar ofta i de intervjuer som finns i tidningarna. Skulden tycks i dessa intervjuer vara nära sammanlänkad med moderskapet och kan kanske även ses som indikator på vad moderskapet innefattar. En analys av hur mödrars skuld framställs sätts därför i fokus i följande avsnitt.

4.5.1 Redovisning av ”mamman och skulden”

En artikel handlar om Chatarina som fick bröstcancer under åttonde graviditetsmånaden. I artikeln beskrivs Chatarinas behandling med cellgifter och hur hon då inte orkade ta hand om sitt barn vilket ledde till:

[...] ett obefogat dåligt samvete över att hon inte kunde ta hand om sitt barn och vara en bra mamma- hon som haft så många drömmar och idéer om hur det skulle vara. Det spelade liksom ingen roll att Nathalie hade det hur bra som helst hos Peter och att hon växte precis som hon skulle. Jag sörjde ändå och hade svårt att finna livsgnistan (Mama, nr.11, s.43).

Uttalandet kan tolkas på två sätt. Som att hon har dåligt samvete över att inte kunna ta hand om sitt barn eller som att hon har dåligt samvete över att hon inte kan vara den mamma hon ville och hade drömt om att vara. Vilken tolkning man än väljer är det tydligt- eller övertydligt i och med ordet *obefogat*- att cellgiftsbehandling är ett legitimt skäl att inte kunna vara en bra mamma. Att reportern använder *obefogat* skapar möjliga situationer där ett dåligt samvete över att inte vara en bra mamma är befogat. Vilka dessa situationer är beror antagligen på vem som läser texten, men alla situationer som är lindrigare för mamman än cellgiftsbehandling skulle kunna räknas in.

Vi föräldrar har ett återkommande inslag av coaching av Jesper Juul, familjeterapeut och känd som författare till bland annat *Ditt kompetenta barn*. I två av dessa artiklar som handlar om föräldrar med barn de har svårt att nå fram till, är det i stort sett uteslutande ett samtal mellan mamman och Jesper Juul. Mammorna, Eva och Pias, skuldkänslor är framträdande i samtalen och de brev de skrivit till redaktionen där de ber om hjälp med situationen i familjen. Skulden framkommer genom att skribenten poängterar att mamman upplever skuldkänslor eller att mamman själv antyder att hon känner sig misslyckad som mamma och bär skuld för problemen som uppstått. Pia beskriver hur hon upplever sig som förälder:

–Ja, jag känner mig som ett fiasko, att jag tydligen inte fixar det här med att vara förälder (Vi föräldrar, nr.13, s.43).

Att moderskapet innefattar en självklar moderskärlek blir väldigt tydligt i samtalet mellan Jesper Juul och Eva. Eva beskriver i brevet till redaktionen att hon känner en stor sorg då hon älskar sitt barn men inte tycker om vad hon blivit, eller som hon framhåller- vad de gjort henne till. I samtalet återkommer hon till att det inte är helt självklart att hon tycker om dotter:

- Jag har varit osäker på om jag verkligen tycker om Ella. Älskar henne gör jag väl, för det måste jag ju (Vi föräldrar, nr.14, s.73).

Hon älskar väl henne, för det måste hon ju. Samtalen med Jesper Juul kretsar som kring Eva och Pias skuld känslor och upplevelser av att vara dåliga mammor. Makarnas beskrivningar av problemen skiljer sig markant från kvinnornas då skulden och referenser till dem som dåliga pappor inte närvarar. Sättet som de medverkar i intervjun på skulle kunna tolkas som att de inte ser problemen som beroende av dem som personer, utan att de, mer eller mindre, skiljer på sin roll som förälder och det sätt de agerar gentemot barnen från sig själva som person. Moderskapet skulle enligt denna tolkning då innebära att denna möjlighet att separera sig själv från rollen som mamma inte finns. Allt kvinnan är och känner får därmed betydelse för barnet och kan spela en roll i problem som uppstår. Att jämföra sig själv med andra mödrars egenskaper och att koppla dessa till barnens väl och ve kan bli en naturlig följd av detta. Pia jämför sig med sin egen närmast helgonförklarade mamma:

Hon var väldigt mycket småbarnsförälder. Jag fick inte ett enda utbrott som barn, det har jag fått höra många gånger. Och wille, han får ju utbrott varenda dag[...] Hon gick heller inte upp under graviditeten, det gjorde jag. Hon ammade jättelänge. Det gjorde inte jag [I artikeln framgår det att Pia ammade till sonen var 16 månader]. För mig blev amningen något jättestort. Jag hamnade väl i en ond cirkel och tänkte att jag inte fixar det här (Vi föräldrar, nr.13, s.45).

Pia upplever att hon är misslyckad i förhållande med den mamma hon själv upplevt. Hon jämför Willes utbrott med att hon själv som barn inte fått utbrott. Förutom detta tar hon upp aspekter som inte kan relateras till problemen med sonen. Hon gick upp under graviditeten och upplevde sig ha ammat för kort tid. Samtalen med Jesper Juul upplevs av mammorna som en lättnad, denna var dock i Evas fall inte helt odelad. Den nya förståelsen som samtalet gav fanns per definition inte där tidigare. Det blev därmed tydligt att hon inte fullt ut förstått sitt barn.

Det var en oerhörd lättnad att få sitta där och prata med honom [Jesper Juul]. Samtidigt känner jag en enorm sorg, en sorg över att vi inte har förstått henne, att vi inte har funnits där för henne när hon har behövt oss. Jag skulle så innerligt önska att vi förstått henne tidigare (Vi föräldrar, nr.14, s.75).

Skuld närvarar även utanför Jesper Juuls coaching, både som ett konstant dåligt samvete över att inte räcka till för barnen och mer specifikt i situationer då mödrarna upplever att deras insatser inte räcker till vilket leder till upplevelser av sig själva som misslyckade mammor. Exempelvis kan situationer där barnet har ont och mamman inte kan lindra smärtan ge upphov till känslor av att inte duga, vilket även en gråtande bebis som mamman har svårt att trösta kan ge upplevelser av att vara misslyckad. En annan faktor som kan orsaka skuld är en aspekt av livet som utmärker det senmoderna samhället. *Vi föräldrar* skriver i en artikel om stressen och den känsla av skuld som just valfriheten föräldrar lever med i idag kan ge upphov till:

Vår undersökning förälder 2008 visar att valfriheten stressar oss föräldrar. Vad hon [Susanna, en intervjuad mamma] vänder sig emot är den stress man känner som förälder när man förväntas att maximera alla val. Susanna säger: den där gnagande oron, misstanken om att någonstans finns ett bättre alternativ om jag bara leter lite till, tar så mycket energi. Och vad händer om jag väljer fel och påverkar mitt barn negativt? det känns som så stora livsavgörande frågor (Vi föräldrar, nr.12, s.32).

Detta fenomen beskrivs även ur en annan kontext, och då i USA, genom följande text:

På nätet finns en nybliven förälderdebatt som får amerikansk politik att framstå som kafferep i en jämförelse. Anonyma föräldrar (företrädesvis amerikanska mammor) radar upp aktuella frågor och anklagar varandra med vulgär häftighet på forum som urbanbaby.com. När man läser diskussionstrådarna blir det snart uppenbart att man är en idiot och att man skadar sitt barn om man inte fattar de rätta besluten. Problemet är bara att alla val är fel ur någons synvinkel (Vi föräldrar, nr.12, s.32).

4.5.2 Analys av "mamman och skulden"

Skuld framställs av Elvin-Nowak (1999) som en del av moderskapet. Den uppkommer då verkligheten inte överensstämmer med idealet och är knuten till en stark känsla av ansvarighet inför barnen och vad som sker med dem. Elvin-Nowak (1999) fann i sin studie att denna ansvarighet inför barnen uttrycks genom mödrars närhet och tillgänglighet, vilket stöds av, eller bidrar till, att kvinnor tar ut majoriteten av föräldradagarna i Sverige. Skulden framträder genom uttalanden som implicerar att mamman besitter hela ansvaret för barnets välbefinnande. Det är enligt Brembeck (1998) svårt för kvinnor att frigöra sig från bilden av den goda och närvarande modern. Kvinnan bär själv med sig en bild av sin egen mamma och då hon haft en bra barndom idealiseras ofta denna bild. Kvinnorna i Brembecks (1998) studie hade svårt att se sin egen mamma som något annat än den goda modern. Att hon skulle kunna ha upplevt någonting annat än positiva känslor för moderskapet blir svårt för kvinnan att se då hon ser sin mor med ett barns perspektiv. Då kvinnor upplever att de inte lever upp till sin egen mammas standard (sett ur ett barnets perspektiv) blir skuld och en känsla av misslyckande en naturlig följd.

Två former av skuld framkommer. För det första kräver ett tillräckligt bra moderskap att, som diskuterats ovan, kvinnan närvarar och är engagerad. Engagemanget består inte bara av det direkta samspelet med barnen utan även som framgår i de två sista citaten, en förmåga att skapa en så perfekt vardag för barnen som möjligt. Då det finns en rad olika ståndpunkter om vad som är det bästa för barn finns det alltid en möjlighet att uppleva skuld i detta strävande. Detta diskuterades även i samband med expertkunskap i analysen av "mamman och duktigheten". Valfriheten vi lever med, leder till en strävan efter att försöka maximera utbytet av varje handling. Då misslyckanden sker blir individuell skuld resultatet då det är individens felaktiga val som, vilket Roman (2004) diskuterar, ses som orsaken till detta. Beck och Beck-Gernsheim (1995) diskuterar skuld som en aspekt som följer med framställningen av expertråd. Framställningen av psykologiska teorier i tv och tidningar görs enligt författarna ofta på ett sådant sätt att det blir tydligt att om föräldern inte tillfredsställer barnets behov kommer det att påverka dess chanser i livet. Genom att mycket av denna media riktar sig mer eller mindre direkt till kvinnor blir det mödrarna som tar på sig huvuddelen av denna skuld. Då kvinnor är hemma mer med barnen än männen, nås de enligt Beck och Beck-Gernsheim (1995) även i högre utsträckning från råd och rön från barnläkare, tandläkare e.t.c. då det blir

naturligt att mammorna följer med barnen dit, detta gäller även i Sverige om än kanske i mindre utsträckning än i författarnas hemland, Tyskland.

Det krävs även av kvinnan att hon genom sin närhet kan lösa de problem som uppstår. En kvinna som inte kan hantera situationen är en misslyckad mamma. Inom diskursen om den goda modern blir mamman som kvinna och människa också misslyckad då moderskapet enligt denna diskurs utgör hennes primära identitet (Brembeck, 1998). Denna tolkning ger en förklaring till varför papporna under Jesper Juul samtalen inte gav uttryck för skuld, då faderskapet inte utgör mannens primära identitet och det inte finns någon motsvarighet till den goda modern att försöka leva upp till för mannen (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Jag anser på grund av detta samt att moderns dominerande ansvar för barnets psykiska välbefinnande lyfts fram i texterna som handlar om skuld att den diskursiva positionering kvinnorna intar, hamnar inom diskursen om den goda modern.

4.6 Mamman och den egna tiden

Följande analys kretsar kring vilka behov kvinnan har av att lämna hemmet och barnen, eller få en stund för sig själv och hur dessa behov kommer till uttryck och beskrivs.

4.6.1 Redovisning av "mamman och den egna tiden"

Egen tid beskrivs som eftersträvansvärt för föräldrar. När det kommer till att lyfta fram detta behov kan föräldraskapet beskrivas i ganska negativa termer som i artikeln nästa citat är hämtat från. Dock finns även här med en positiv del med ett budskap om att det kan bli bättre:

Det finns stunder när man undrar om ingen kunde ha varnat en. Det finns dagar man ruttnar totalt: "Ska det vara så här jämt? Jag orkar inte!" Visst suger småbarnsvardagen ibland, när livet känns kringskuret, ansvaret stort och nattsömnen är obefintlig. Men om vi kan ringa in vad som tröttar ut oss eller irriterar oss, är det ofta möjligt att göra annorlunda. Praktiska lösningar på prosaiska problem kan ge oväntad plats för oss själva och våra vuxenbehov mitt i bebislivet (Föräldrar och barn, nr.11, s.89).

Artikeln beskriver sedan bland annat en mamma som fått egen tid på lördag förmiddagarna genom att gå hemifrån och bara vara med sig själv. Det får henne att tycka att resten av veckans *supersymbiotiska bebisliv* är helt okej.

Tidningarna består till viss del av shopping och skönhetsprodukter för kvinnor. Tips på hur mammor ska må bra och få en stund över för sig själva görs ofta i anslutning till dessa produkter eller aktiviteter de används under, exempelvis ett bad. Tillstånd som kan tänkas att denna typ av "egen-tid" ger upphov till beskrivs ofta med positiv klang som under en lunchintervju med fyrabarnsmamman Martin Haag:

Maten får hon i sig med imponerande hastighet och den sväljs ned med en ramlösa. Samtidigt ser hon både lugn och utvilad ut, fräscht brunbränd, osminkad, med sött vippig skolflickskjol, bara ben och en röd kofta med snygg uringning (Mama, nr.11, s.31).

Hon framställs just som både lugn och utvilad. Den effektivitet mammor (särskilt mammor till många barn) säger sig få existerar tillsammans med avspändhet och ett välkött yttre. Snabbheten i den egna behovstillfredsställelsen (ätandet) kombineras med lugn. Dessa

kombinationer antyds vara inte helt lättuppnåeliga och kan anas utgöra en idealbild av en kvinna med barn.

Mammors behov av vila och avkoppling återkommer på fler sätt. En kvinna beskriver ett tandläkarbesök som härligt på grund av den avkoppling ryggläget innebar. En annan beskriver badkaret som hennes viloplats i hemmet. Där kan hon slippa undan disk och barn och bläddra i tidningar, dofta på badolja och få lugn och ro. Om behovet av vila är frekvent förekommande så beskrivs intressen och mammors egna hobbies betydligt mer sällan. En artikel beskriver två mammors och en pappas ideella engagemang i bland annat Sjöräddningssällskapet. Förutom detta framkommer intressen eller situationer där kvinnan gör någonting på egen hand som samtidigt är kopplade till moderskapet som följande beskrivning av ett "leksaker-party" (att jämföra med de så kallade "plastpartyn" där tupperwareprodukter säljs). Två av kvinnorna som intervjuats på "leksaker-partyt" lyfter fram hur skönt det är att komma hemifrån lite mitt i veckan och få träffa kompisar också (förutom att få prova leksakerna).

Tidningarna tillhandahåller diverse tips på pyssel för barnens rum, recept för mat och bak samt inredningsidéer för barnrummen. Dessa tips illustreras i de allra flesta fall genom att en kvinna med barn finns närvarande eller kommer till tals. Mer specifikt tas "scrappandet" (skapandet av personliga minnesalbum där foton, minnessaker och texter sätts in) upp som ett intresse på frammarsch. Ett intresse där småbarnsårens förgänglighet kan bevaras genom att dokumenteras. "Scrappandet" lyfts även det fram som ett intresse som eventuellt även är bra för barnen:

Samtidigt behöver kanske inte scrappande småbarnsföräldrar få dåligt samvete om man ägnar sig åt sin hobby. Man gör ju något för familjens skull- eller? Anna, Åsa och Katarina funderar och dröjer lite med svaren. I ärlighetens namn scrappar de nog alla tre mest för sin egen skull.

Etnolog Eva Knuts kommer till tals efter interjun med de tre mammorna och talar om fenomenet "scrappbooking" som en dokumentationsiver eller dokumentationsångest. Det är ett sätt att skapa perfektion i efterhand, vilket enligt Eva Knuts kan utgöra trygghet för de som "scrappar".

Aktiviteter som kan göras ihop med barnet kanske kan ses som ett mellanting mellan "egen-tid" och "mamma-tid". En artikel tar i relation till detta upp hur mammor numera tycks vara legitima mobbingoffer. Förklaringen till fenomenet utgörs vara att mammor syns mer i samhällslivet och deltar i allt högre grad på olika mamma-bebis aktiviteter, vilka inte är helt okontroversiella:

"Det är nog ändå mest för mammornas egen skull" menar experterna med lite nedlåtande tonfall. De menar att bebisen mår allra bäst av att bara vara hemma. andra som barnläkare Hugo Lagercrantz går steget längre och varnar för att bebisar kan bli stressade och till och med få ADHD av all aktivitet. Mammorna själva får mest höra att "om mamma mår bra så mår bebisen bra". Och alla mår ju inte bra av att sitta hemma dygnet runt. särskilt inte dagens mammor som mer än någonsin arbetar, har egna karriärer, är vana vid att träffa massor av folk varje dag och, tja, delta i samhället. Att gå från ett socialt utåtriktat liv till att hänga hemma i ett år kan faktiskt kännas som en helt övermäktig isolering. [...] Det handlar inte om något monstruöst behov av shopping och espresso med mjölk, utan snarare om att få vara en helt vanlig person. OCH morsa, med eller utan latte (Mama, nr.11, s.48).

Mamman förutsetts här vara hemma med barnet ett år och lösningen på hennes dygnet runt isolering blir att ta med barnet på olika aktiviteter. Pappan blir i detta resonemang helt frånvarande.

4.6.2 Analys av "mamman och den egna tiden"

Avsnittets första citat förvånade mig då det skilde sig så markant från andra överslättande beskrivningar av det jobbiga. Jag upplevde mig nästan provocerad och undrade en stund över hur de kunde skriva så. Detta tydliggör att jag i mitt läsande i allra högsta är påverkad av det diskursiva fält som omger moderskapet. En tolkning av varför denna negativa framställning görs i samband med att egen tid och behovet av denna tas upp är för att framhäva och legitimera behovet av denna tid och behovet av att avlasta varandra som föräldrar. Att det inte är bra för barnen med föräldrar som *ruttnar totalt* är inte svårt att förstå. Då mamman i många fall är den förälder som har det största ansvaret hemma, blir denna rättfärdning kanske mer förståelig. Hon måste antagligen ha ett bra skäl för att inte vara närvarande och tillgänglig utan att uppleva skuld gentemot barnen.

Att mamman är i behov av egen tid framkommer klart och tydligt. Skapandet av egen tid för avkoppling hänger troligen ihop med vad Björnberg och Kollind (2003) fann under intervjuer med mödrar. De uppgav ett behov av att få vara fria från krav och förpliktelser och att inte helt ge upp sig själva för andras behov. De aktiviteter som tas upp är främst av det slag som antingen har någonting med barnet att göra eller som får mamman att vila ut och bli mer harmonisk. Att mamman mår bra tjänar som Elvin- Nowak (1999) påpekar även barnen på. Att ta hand om sig själv blir därför legitimt, i alla fall i de korta pauser som fås från ansvar och uppgifter som ska utföras. Att skapa fotoalbum och tillverka saker till barnrummen är exempel på vad kvinnor, förutom att ta hand om sig själva, enligt tidningarna fyller avbrotten med. Bäck- Wiklund och Bergsten (1997) fann att mammorna i deras studie tenderade att fylla dessa avbrott med arbete knutet till hemmet och barnen. Detta framkom även i viss mån i tidningarna, då intervjuer med mammor avslöjar att "vanligt" hemsarbete tar upp mycket av de naturliga avbrotten från omsorgen om barnen.

Att tidningarna lyfter fram avkoppling och njutning som aktiviteter under den egna tiden, och då mer under skapad egen tid och inte bara under tillfälliga omsorgsavbrott, kan bero på att, som irdman (2002) säger, att dess uppgift delvis är att erbjuda läsaren en möjlighet till eskapism. Tidningarnas fokus på kvinnlig avkoppling och tid för njutning kan även tänkas ge uttryck för kvinnlig homosocialitet. Homosocialitet bygger enligt Hirdman (2002) på normer och föreställningar om (i detta fall) femininitet. Tidningarnas fokus och legitimering av avkoppling och njutning kan ses som en spegling om föreställningar om kvinnlighet - "Vi" (gruppen kvinnor) behöver och förtjänar detta. Tidningarna skapar genom denna känsla av ett "vi" ett band till sina (kvinnliga) läsare. Jag skulle dock vilja hävda att den norm som uppstår är att kvinnor bör ägna sig åt avkoppling under pauser från barnen, vilket kan tänkas implicera att de inte bör ägna sig åt aktiviteter som utvecklar dem själva och riskerar att trötta ut dem då deras energi ska gå till barnen.

Elvin- Nowak (1999) lyfter, som tidigare nämnts, fram en diskurs om moderskapet som betonar kvinnans behov av att finna lycka utanför barnet för att på så sätt även kunna bli en bättre mamma. Detta avsnitt kan tyckas överensstämma med denna positionering men i resonemanget om egen tid tycker jag mig även bland de intervjuade kvinnorna finna en strävan efter att få vara någonting mer än mamma. Inte nödvändigtvis att göra någonting

speciellt utan mer att bara få vara en människa och som Björnberg och Kollind (2003) skriver, att inte behöva förneka sig själv.

4.7 Föräldraledighet och arbete

Det avslutande temat behandlar hur kvinnan beskrivs i samband med föräldraledighet, fördelning av denna och i relation till arbetslivet.

4.7.1 Redovisning av "föräldraledighet och arbete"

Uppdelningen av föräldradagar återkommer som tema lite då och då. I ett fall handlar en hel artikel om detta. Ett par, Gabriella och Niclas, delade lika på andra barnets föräldradagar redan från födseln. De var hemma tillsammans de tre första månaderna med sonen Julius och arbetade sedan varannan dag och var hemma varannan dag var. I början av artikeln beskrivs familjens upplägg som något som många kanske inte ens tänker existera som en möjlighet. Föräldrarna hade dock velat göra denna uppdelning redan med första barnet. Att dela lika på föräldraledigheten beskrivs för dem som något naturligt. På artikelns första uppslag finns en stor bild på Gabriella som pussar Julius. Bildtexten lyder:

- *Puss på dig! Gabriella njuter av att vara hemma med Julius varannan dag (Föräldrar och barn, nr.10, s.43).*

På nästa uppslag finns en mindre bild på Niclas och Julius, där Niclas ler mot sonen som sitter i en babysitter. Genom bildtexten konstaterar Niclas att:

- *Det är obegripligt med pappor som inte vill vara hemma med barnen (Föräldrar och barn, nr.10, s.44)*

Föräldrarna talar om sina upplevelser av att ha varit hemma med första barnet tio månader var:

- *Det var segt att vara hemma på heltid under så lång tid, säger Niclas. Gabriella instämmer.*
- *Mamma titta! Amalia visar upp en färgglad pärlplatta som hon jobbar med på köksgolvet. Julius tittar förtjust på sin storasyster, medan han gungar babysittern i full fart.*
- *Det var förstås jättemysigt att vara hemma med Amalia, fortsätter Gabriella, men jag kunde inte koppla av. Jag var stressad över att inte hinna med, inte ha kontroll och inte kunna styra över min egen tid. I dag är jag mycket lugnare och njuter verkligen av mina dagar med Julius (Föräldrar och barn, nr.10, s.42).*

Föräldrarna tyckte att det var segt att gå hemma tio månader var. Niclas säger detta och Gabriella håller med. Direkt efter detta lyfter reportern fram Amalia som vill visa mamma Gabriella sin skapelse, Julius är också nöjd. Barnens välmående lyfts fram i direkt anslutning till mammans påstående. Frågan är om detta är en slump eller om det följer samma mönster som jag resonerade om i avsnittet om mamman, tröttheten och stressen. Att skribenten (omedvetet?) känner sig manad att lyfta fram att Gabriella trots allt (delad föräldraledighet) är viktig(ast) för barnen och att de mår bra. Denna tolkning förstärks genom valet av bilder och bildtexter. Gabriella i en position som ger närhet och trygghet, Niclas i en mer lekfull interaktion. Mamman som njuter av att vara med sitt barn och pappan som inte förstår att andra män *vill* vara hemma.

Aspekter som kommer upp i och med föräldraledighet varannan dag för föräldrarna är amningen. De tillfrågas ofta om hur Julius får mat. En BVC sköterska hade varit skeptisk till deras föräldradagsfördelning innan hon förstod att Julius fick bröstmjök även de dagar då Gabriella arbetar. Gabriella framhåller att hon ammar fullt och har gjort det hela tiden.

Exempel på vad paret anser som positivt med deras fördelning av föräldradagarna är förutom att det är bra för Julius då han får tillgång till båda föräldrarna:

Bra för oss personligen eftersom vi vill ha vuxenstimulans och hänga med på jobbet. [...]
- Vi har verkligen insikt i den andres vardag, säger gabriella. Om jag till exempel blir en halvtimme sen från jobbet kan jag förstå om niclas är sur. Med en skrikande unge på armen längtar man bara tills den andre kan komma hem och ta över(Föräldrar och barn, nr.10, s.44).

Det framkommer att båda föräldrarna läser jobbrelaterade email även de dagar de är hemma med Julius. Gabriella understryker att detta dock sker när Julius sover. Mamman poängterar att Julius inte påverkas negativt av att de båda arbetar. Att hon framhåller att hon ammar fullt kan även det ses som ett sätt att rättfärdiga deras uppdelning. Efter intervjun diskuterar en barn- och föräldrapsykolog för- och nackdelar med att vara föräldraledig varannan dag var. Hon tar upp just amningen som den enda eventuella nackdelen och menar att den bör få ta några månader på sig att etableras.

Ett annat par talar om sin uppdelning i en artikel om relationer. Hanna är hemma med två barn och Henrik jobbar heltid samt extra som skidinstruktör varannan helg.

Jobb är en av de frågor som Hanna och Henrik ibland diskuterar. De var överens om att Henrik skulle arbeta vissa helger, men det var tänkt att han i gengäld skulle ta ut en semesterdag i veckan från sitt vanliga jobb. Så har det inte riktigt blivit. Hanna vet att skidjobbet betyder mycket för Henrik, men konstaterar att det inte har varit kul att vara ensam med barnen så mycket.

- Vi är överens, men kanske inte just på söndagseftermiddagarna när jag kommer hem, säger Henrik och Hanna håller med och skrattar (Vi föräldrar, nr.13, s.24).

I denna familj har förhandling lett fram till att ena partern fått möjlighet till självförverkligande. Det går lätt att ana sig till att Hanna upplever frustration och besvikelse över att deras överenskommelse inte har hållts. Hon slätar dock över det hela genom att skratta. Frågan är hur artikeln sett ut om det hade varit Hanna som arbetat heltid plus varannan helg.

I ett nummer av *Mama* skriver ledaren följande text:

Det är väldigt lätt att bli lite egoistisk. Inte minst när man får barn. Gå in i den där härliga bebisbubblan. Du känner dig unik, du har fått det vackraste barnet på jorden- och du vill aldrig någonsin släppa det. Inte minst för att lämna över det till den andra, lika viktiga, personen i bebisens liv, nämligen pappan (när det finns en sån närvarande alltså). Det kan ligga nära till hands att tänka: nämen är jag inte ändå något säkrare på det här med mattider, tyda skrik och tolka bajsfärg? Är inte bebisen lite lugnare när jag är med? Mitt råd är ändå: var generös. släpp in pappan. Och gör hela familjen en tjänst för livet.[...] Man måste inte jobba, det är inte det jag säger. Men jag tycker faktiskt att man måste släppa in

pappan i bebisvärmen. Du är inte utbytbar som mamma, men det är inte pappan heller, det är helt enkelt inte riktigt schysst att bara glida in och ta hans plats, också (Mamam, nr.12, s.142).

Artikeln som tar upp denna aspekt av föräldradagsuttaget påannonseras på tidningens framsida med texten *HALLÅ DÅR EGOMAMMA SLÄPP IN PAPPAN!* Dess ingress (den inledande delen av artikeln) lyder:

Är det verkligen för barnens skull som mammorna är hemma längre än papporna med sina bebbar? Eller är det kanske, möjligtvis, eventuellt så att mammorna håller hårt i bebisgostiden av, låt oss kalla det strikt egoistiska skäl? Låt pappsen komma in i stället- och vinn massor (Mamam, nr.12, s.142)!

Artikeln talar om föräldradagsuttaget med fokus på mammorna som egoistiska och inte särskilt villiga att *dela med sig* av föräldradagarna. Möjligheten att det är bättre för barnen att mamman är hemma kan tyckas framkomma i citatet, parallellt med att detta skulle vara ett legitimt skäl för mammor att vara hemma längre än papporna, medans mamman egen önskan inte är det. Artikeln tar upp andra möjliga förklaringar än egoism till mammornas långa föräldraledighet. Exempel på dessa är ekonomiska skäl, att mannen har egen firma eller svårt att få ledigt. Skribenten poängterar att dessa aspekter ju gäller för både man som kvinna och endast egoistförklaringen tycks kvarstå som relevant. Skribenten lyfter sedan fram en rad områden där mammor tjänar på att dela lika som exempelvis jämställdhet i relationen (relationers ojämställdhet diskuteras inte som grund för ett ojämnt uttag av föräldradagar) och löneutveckling. Som skäl till att mammor blundar för detta är, menar skribenten i skämtsamt ton, att försprånget och umgänget med barnen är enda fördelen kvinnorna har i vår patriarkala värld. Många mammor omtalas också som att de vill vara hemma för att de har tråkiga jobb, men:

– Är det inte smartare att skaffa sig ett liv, ett roligare jobb, istället för att gömma sig i lekparken med mammagruppen 350 dagar (Mamam, nr.12, s.144)?

Frågan ställs också om hur roligt papporna har på jobbet och att dessa kvinnor borde fråga sig det.

Ytterligare perspektiv på fördelningen av föräldradagar framkommer i en intervju med Alexandra Pascalidou. Hon känner sig ifrågasatt för att hon ibland går in och jobbar under bebis tiden och menar att det i Sverige finns en underliggande anklagelse mot mammor som inte är hemma och är endast mammor den första tiden. Liknande upplevelser har en ung (22 år) mamma med en fyra månaders son. Hon arbetar en dag i veckan:

Att jag skulle jobba skulle va jättekonstigt. Man får inte ha ett eget liv- det här är helt tabu! men vi måste få en chans att komma tillbaka och jobba- hur ska vi annars leva (Föräldrar och barn, nr.12, s.56)?

Det har tidigare framkommit att amningen inte fungerade och att barnet får bröstmjölksersättning. Mamman får trots detta höra av en vännina att denna ammade i timmar då hon fick barn. Vänninan upplever det därför konstigt att arbeta.

Om arbetande mammor får skulden för familjeproblem får tre kvinnor svara på. Orsaken till att tidningen ställer denna fråga framgår vara att allt fler amerikaner tycker att familjelivet blir lidande om mammor förvärvsarbetar. Utdrag ur de tre svaren lyder:

Ja, det har blivit mer ok att säga att mammor inte fixar både och. Jag märker att fler män säger saker som de inte skulle ha vågat säga öppet för några år sedan (Mama, nr.12, s.53).

Vi [föräldrar] bryr oss [enligt många] för mycket om karriären, jobbar för mycket och inte tar hand om våra barn. Man förstår ju att det underförstått betyder att vi mammor jobbar för mycket och bara tänker på oss själva (Mama, nr.12, s.53).

Så snart lågkonjunkturen kommer ska mammorna hem igen. Jag minns vad man sa efter Mattias Flincks dödsskjutning i Falun, att det var mammans fel eftersom hon jobbade så mycket att han tvingats gå på dagis, där han blev empatistörd. Varför är det aldrig någon som tycker att papporna ska jobba mindre och ta hand om sina ungar (Mama, nr.12, s.53).?

Kvinnorna i de två första citaten antyder att åsikten att mammor borde vara hemma mer, ständigt finns närvarande. I mitt citat gör kvinnan själv kopplingen mellan hetsande mot föräldrar som någonting som egentligen har att göra med modern. Det sista citatet ifrågasätter detta förgivettagande

Avslutningsvis vill jag lyfta fram ett resonemang kring den amerikanska situationen för mammor som Clay Nichols gör i *Vi föräldrar*:

Få ämnen har framkallat en mer häftig debatt än den om att gå tillbaka till jobbet eller stanna hemma. Med en sorgligt bristfällig föräldrapolitik (12 veckors obetald ledighet per familj) tvingas amerikanska familjer tidigt ta ställning till frågan om barnomsorg. De flesta amerikanska familjer tvingas välja mellan två alternativa karriärer: gå tillbaka till jobbet eller stanna hemma med barnen? Samtidigt som allt fler män blir delaktiga som föräldrar är det i praktiken fortfarande kvinnor som i oproportionerligt hög utsträckning blir ensamma om beslutet. Idag rasar därför det som här kallas för "mamma-kriget". I bokaffärerna finns hela avdelningar med böcker som företräder olika sidor av debatten, som handlar om att beroende på vilket val kvinnorna gör så förråder de antingen sina barn, sig själva eller sitt kön. Det är inte utan att den påläste snart känner sig övertygad om att en bomb kommer att detonera oavsett vilken av kablarna man knipsar av (Vi föräldrar, nr.12, s.32).

Hur mycket skiljer sig situationen i Sverige från den i USA? Föräldraförsäkringarna skiljer sig radikalt åt, men finns det kanske spår av "mamma-kriget" även här?

4.7.2 Analys av "föräldraledighet och arbete"

Att kvinnor behöver få stimulans av ett förvärvsarbete är en aspekt som återkommer. Denna motsägs dock av argument som att mamman vill sno åt sig all härlig tid som föräldraledig för att hon har ett tråkigt jobb och av inställningen att mamman bör vara hemma om allt inte ska braka samman. Kvinnor som stannar hemma får en känga, liksom kvinnor som inte stannar hemma i vissa fall upplever sig få kritik från omvärlden. I denna kritik finns antydningar om att kvinnor som ägnar sig för mycket åt jobbet automatiskt bryr sig mindre om sina barn och i vissa fall även är själviska. Dessa resultat stämmer väl överens med vad Elvin-Nowak (1999) fann i sin studie. Hon menar att mödrar i Sverige riskerar att kritiseras både om de börjar arbeta "för tidigt", eller "för sent". Det blir upp till mödrarna själva att hänga med i debatten i just den kontext de befinner sig för att avgöra innebörden av dessa tidsbegrepp.

Individualiseringen som tillhör den senmoderna livsstilen måste som Bäck- Wiklund och Bergsten (1997) påpekar, jämkas samman med vardagslivets rutiner och "måsten". I några artiklar framkommer också exempel på hur föräldrarna förhandlat fram en uppdelning av föräldradagarna som ger möjlighet för både individualisering och ett fungerande vardagsliv. Förhandlingen har pågått mellan föräldrarna eller mellan föräldarna och arbetsgivarna och resten av omvärlden. Det intressanta i dessa artiklar är att mamman enligt min analys görs till den viktigare föräldern. Då mamman frånvarar till viss del, lyfts det på subtilt sätt fram att hon är kärleksfull och "trots" sin frånvaro sätter barnen främst. Då pappan frånvarar görs detta inte, vilket kan sägas bero på att det finns ett förgivettagande om att mamman ju ändå är den viktigaste för barnen. Pappans roll som någon som främst skall stödja modern, vilken Hwang (2000) menar har varit framträdande under en stor del av 1900- talet, framkommer då hans frånvaro mest beskrivs i termer av att mamman upplever den arbetsam. Denna tydliga ojämställdhet skall förstås i en kontext där båda föräldrarna omfattas av den politiska jämställdhetsdiskurs Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) skriver om. Glappet mellan talet om jämställdhet och verkligheten blir ibland stort i tidningarna. Beck och Beck- Gernsheim beskriver att glappet som uppstår mellan mäns talande om jämställdhet och mäns handlingar kan ge upphov till stora konflikter mellan könen (Roman, 2004). Jag skulle vilja hävda att tidningarnas glapp mellan talet om jämställdhet och den bild av kvinnan som framställs kan ge upphov till en inre konflikt hos kvinnan som läsare.

Jag tolkar sättet som tidningarna skriver om föräldraledighet som att jämställdhetsdiskursen finns med, men- då de flesta kvinnor tar ut den dominerande delen av föräldradagarna är det diskursen om kvinnan som mammaledig som blir den tydligaste. De artiklar som citeras i avsnittet implicerar detta då de mer eller mindre subtilt förutsätter att kvinnan vill, är eller bör vara hemma. Detta stämmer väl överens med Ahrnes och Romans (1998) studie *Hemmet, barnen och makten*. Det framkom under intervjuer att kvinnor och män hade en stark uppfattning om att mamman och barnets relation under det första året var speciell och att mamman då bör vara hemma. Just detta förgivettagande om att kvinnan bör vara hemma samt att moderns tillgänglighet och närhet lyfts fram visar på att diskursen om den goda modern framkommer även här. Diskursen om den onda modern kan anas då kvinnan ger uttryck för ett, i den aktuella kontexten, alltför stort engagemang i arbetslivet.

5. Sammanfattande och fördjupad analys

Studiens huvudfrågeställning har diskuterats genom analysen. Här följer en sammanfattning och en fördjupad analys av huvudfrågeställningen:

-Vilka diskurser kring moderskap framkommer i föräldratidningar?

Flera diskurser samexisterar. Vissa av dem är direkt förenliga med varandra medan andra kan sägas utgöra varandras motpoler. De diskurser eller sätt att tala om moderskapet som jag funnit är olika stora, eller omfattande. I viss mån balanserar all text mellan dem och kvinnor har att förhålla sig till dem alla. Ibland är detta oproblematiskt då diskurserna går att förena, ibland uppstår konflikter då normer och föreställningar som samexisterar blir mer svårförenliga.

Den hegemoniska diskursen i tidningarna anser jag vara diskursen om den goda modern. Som en motdiskurs finns den onda modern, vilken däremot är otydlig och inte omfattar kvinnorna som porträtteras i tidningarna. Det går dock att ana sig till egenskaper och beteenden som kan få en kvinna att hamna i denna kategori. Diskursen om den goda modern framkommer genom sättet att referera till kvinnan (mamman) som den viktigaste föräldern. Detta görs bland annat genom att ofta visa henne i kärleksfulla poser tillsammans med barnet eller genom uttalanden som implicerar att mammans närhet är grunden för barnets välmående.

Moderskapet utgör ofta kvinnans primära identitet. Här finns dock en skillnad mellan den diskurs om den goda modern som exempelvis Brembeck (1998) beskriver, där modern är den helt självuppoffrande kvinnan som alltid är tillgänglig och närvarande. Mödrarna i tidningarna lägger inte all tid på barnen, de förutsätts istället att använda viss tid till annat. Här anser jag att Elvin-Nowaks (1999) diskurs om att kvinnan bör finna lycka även utanför barnet kommer in. Hon poängterar att diskursen innebär att kvinnan genom att ha ett " eget " liv kan få ny kraft och energi som kommer barnen till godo. Arbetslivet är den aktivitet som Elvin-Nowak (1999) främst diskuterar som aktivitet under den "egna" tiden. Detta berörs också i tidningarna, men att mamman bör få tid till avkoppling, vila och att bara få vara sig själva är minst lika framträdande. I samband med beskrivningar av "egen" tid, oavsett om det handlar om arbete eller avkoppling görs ofta hänvisningar till att det är för barnens bästa- om mamman mår bra så mår barnen bra. Denna diskurs kan ses som överlappande med diskursen om den goda modern då den delar förgivettagandet om att det kvinnan gör bör göras för barnens bästa.

Den politiska jämställdhetsdiskursen är svårare att kombinera med den goda modern då den bygger på att föräldrarna tar ett lika stort ansvar för både förvärvs- och omsorgsarbete. Mamman förutsätts enligt denna diskurs att till viss del vara borta från barnen. Amningen tycks vara en känslig punkt i den text där denna diskurs framkommer. Mamman som arbetar poängterar att de inte slutat amma för att kunna arbeta. Det impliceras härmed att amningen är överordnad jämställdheten. I andra sammanhang beskrivs dock mamman som slutat amma av andra orsaker, utan att någon form av underförstådda budskap om att det skulle gå ut över barnen finns med.

Kombinationen av jämställdhetsdiskursen och den goda modern leder som Bäck- Wiklund och Bergsten (1997) poängterar ofta till att kvinnor ofta upplever skuld. Att mödrars ansvar

inför barnen som Elvin- Nowak (1999) påpekar uttrycks genom närhet och tillgänglighet ger en möjlig förklaring till denna skuld. I artiklar framställs ofta mödrar som på olika sätt är borta från barnen som extra kärleksfulla i kontakten med barnen om dessa är med under intervjuerna. Jag anser att detta förskjuter den politiska jämställdhetsdiskursen mot diskursen om den goda modern. Det bildas möjligen ett överlapp. Denna positionering innebär dock motstridiga förväntningar på modern och ger troligtvis upphov till inre konflikter och känslor av skuld. Elvin- Nowak (1999) menar även att denna skuld beror av senmodernitetens illusoriska valfrihet. Kvinnan upplever att hon borde kunna utforma moderskapet som hon själv önskar. De misslyckanden som hon upplever i detta skyller hon på sig själv, trots att det ofta handlar om strukturella problem.

Att jag tycker mig ha funnit starka uttryck för diskursen om den goda modern kan ha flera orsaker. En vill jag påstå har att göra med den ojämställdhet mellan man och kvinna som fortfarande är framträdande inom samhälls- och familjelivet. En annan möjlighet är att läsaren genom tidningens diskursiva positionering alltid förutsätts vara en god moder. Moderskapet framställs (trots artiklar om motsatsen) som lyckligt och harmoniskt. Läsaren guidas genom svårigheter och de mest komplexa och svårförenliga aspekter av livet som kvinna och mor rätas ut och löses upp. En tillitsfull och intim känsla skapas vilken förstärks av insändare som får svar från "vanliga föräldrar". Samtidigt förmedlas en känsla av att läsaren är outhärlig för barnen. Läsaren erbjuds en given plats och identitet genom att tala till henne som den goda modern. Detta kan i den individualiseringsprocess Beck (1995) m.f.l. hänvisar till, tänkas vara lockande. Denna färdiga och tillhandahållna mamma-identitet förstärks av reklam, shopping och inredningstips.

Barnen och omsorgen om dem är kittet som länkar samman läsarna med deras olika yrken, intressen och färdriktningar i livet. Att framhålla barnen som det centrala för läsaren blir därmed en strategi för att skapa en känsla av gemenskap eller kanske till och med en kvinnlig homosocialitet som Hirdman (2002) diskuterar. Kanske skulle den känsla av gemenskap tidningarna skapar även kunna liknas vid Giddens "rena relationer" (Lindgren, 2007). Tidningen erbjuder en möjlighet för läsaren till en sfär av intimitet och närhet. "relationen" mellan läsaren och tidningen är dock starkt villkorad. Tidningen måste rymma individer som öppnar sig för läsaren och som läsaren i sin tur kan relatera till. Om det skapas en för stark ojämlikhet mellan läsaren och bilden av moderskapet i tidningarna är det troligt att läsaren avslutar "relationen".

En annan aspekt av tidningen är att den i sig skapar avkoppling och en stund av vila för kvinnan. Tidningarnas framhållande av vikten av vila, njutning och avkoppling skapar en legitimering av den tid kvinnan lägger på läsandet. Dessutom består läsandet av information rörande det som omskrivs som centralt för henne. Inhämtande av kunskap utmärker enligt Giddens det senmoderna samhället (Lindgren, 2007). Expertutlåtanden varvas med lekmanautlåtanden och kvinnan erbjuds ofta en reflexiv position där hon förutsätts värdera och sortera bland informationen. Att läsa blir även ur detta avseende legitimt.

Att jag upplever artiklar som sagor med lyckliga slut anser jag belysa tidningens roll som ingivare av hopp. Kvinnor (och män) har att förhålla sig till motstridiga föreställningar om hur de bör handla och till alla de fria, eller kanske inte alltid så fria val de har gällande formandet av sitt liv och föräldraskap. Att den, i många fall, illusoriska valfrihet Beck (1995) skriver om att vi lever med, skapar stress och ångest är lätt att förstå. Läsandet av texter som visar på att felaktiga val i slutändan går att rätta till, eller kanske till och med visade sig vara de rätta valen kan troligen lindra denna stress.

Individer måste i det senmoderna samhället själva konstruera sin identitet. Vi är fria att välja vår väg, men denna kantas, som Beck (1995) och Elvin- Nowak (1999) poängterar av de regleringar stat, arbetsmarknad etc sätter upp. Vi är fria och samtidigt ofria och tvingas förhålla oss till mediala debatter, trender, seglivade maktstrukturer och nya rön och forskning. Familjen sägs ha brutits upp som minsta enhet till förmån för individen och allt fler traditioner och gemensamma värderingar luckras upp (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997). Samtidigt har barnet blivit allt viktigare. Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) beskriver barnet som ett "görbarhetsprojekt" och Beck och Beck- Gernsheim (1995) skriver om den långa process av funderingar och planering som föregår valet att skaffa barn. Att få barn blir enligt författarna ett alltmer kostsamt projekt där "belöningen" är den emotionella vinst som barnen ger. I denna kontext existerar föräldratidningar.

Föräldratidningar är i sig ett senmodernt fenomen. Både på grund av att de existerar i den senmoderna kontexten, men även för att dess utformning kan ses som knuten till den senmoderna problematiken. Att studera hur moderskap framställs i detta medium ger därför information om samhälleliga föreställningar kring moderskap samtidigt som moderskapets och individers senmoderna dilemman i viss mån kan uttolkas. En studie som använder föräldratidningar som empiri tvingas att förhålla sig till att tidningarna gör mer än att endast spegla de kvinnor som ingår i dem. Tidningarna har egna syften och skapar stämningar utgående från dessa. Det skulle vara intressant att fördjupa sig i hur framställningen av moderskapet påverkas av dessa syften eller hur tidningarnas utgåva skulle påverkas om de framställde moderskapet annorlunda.

Tidningarna som existerande i den senmoderna kontexten har att förhålla sig till de dilemman som ligger i tiden. Tidningarnas primära mål måste kunna ses som att locka till sig läsare. Jag anser att de gör det genom att försköna verkligheten, skapa en känsla av gemenskap och tillhandahålla (den kvinnliga) läsaren en tydlig identitet som den goda, närvarande och kärleksfulla modern. Tidningarna ger därför enligt min analys en relativt ensidig bild av moderskapet, med litet utrymme för läsare som intar en annan diskursiv positionering att känna igen sig i. För andra diskursiva positioneringar finns ju, som redan titeln till denna uppsats implicerar. Det som framkommer här är **en** bild av moderskapet.

6. Till sist...

Att ha vänt och vridit på begreppet moderskap i snart tio veckors tid har varit spännande, intressant men också frustrerande. Jag har känt irritation över reportrarnas sätt att skriva och över vissa uttalanden från både män och kvinnor. Den största irritationen har jag dock, retsamt nog, upplevt gentemot mig själv. Jag strävar efter jämställdhet i föräldraskapet, men kommer på mig själv med att gång på gång justera min positionering inom moderskapsdiskursen mot den goda modern. Det är som Brembeck (1998) skriver svårt att hålla den ifrån sig. Kanske inte bara för att den är uppbyggd kring traditionella och fortfarande existerande könsroller, utan kanske även på grund av att den tillhandahåller en självklar och tydlig identitet. Mitt i pågående finanskris, globala uppvärmning, terror och hopplöshet.

Har då föräldratidningar varit ett bra material för att studera föreställningar kring moderskap? Jag skulle vilja svara både och. Tidningarna har som tidigare diskuterats en egen agenda som består av att skapa och fylla ett behov hos sina läsare eller potentiella läsare. Detta medför att de antagligen inte enbart speglar samhällsliga föreställningar och normer utan framhäver vissa typer av bilder mer än andra. Det positiva med att använda tidningarna som empiri är dock att jag har kunnat studera vad läsarna möts av. Troligen påverkas läsarna i varierande mån av hur olika diskurser framträder, ges för vikt och diskuteras. Jag skulle önska att det talades mycket mer om föreställningar som följer kring moderskap (och faderskap) på ett utforskande och icke-normativt sätt på exempelvis föräldrautbildningar. Jag tror att kvinnor idag har ett mycket större behov av att få hjälp med att sortera bland dessa än bland exempelvis utbudet av smärtlindringsmetoder under förlossningen. Som jag tidigare diskuterat finns en stor mängd kunskapskanaler vilket gör kunskap om smärtlindring, förlossningens faser e.t.c. lättåtkomlig. Normer, föreställningar och dess påverkan är däremot inte lätta att själv tydliggöra i denna mängd av information.

Moderskapet är tillsammans med min dotter fantastiskt. Att sitta och vrida och vända på det gör det dock mindre fantastiskt och mer förenat med frustration över ojämställdhet och till synes olösbara dilemman. Lager på lager av förväntningar och ideal som krockar med verklighetens arbetstider, matlagning och sömnbehov. Jag vill återigen poängtera vikten av att föra kontinuerliga diskussioner om vad moderskap och faderskap innebär för att på så sätt kunna utmana invanda mönster. Just nu vill jag däremot bara ta ett steg bort från alla funderingar och, ialla fall för ett tag, bara vara mamma.

Referenser

Akademisk litteratur:

Ahrne, G & Roman, C (1998): *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. Stockholm: Gotab.

Beck, U (1995): *Att uppfinna det politiska. Bidrag till en teori om reflexiv modernisering*. Göteborg: Daidalos.

Beck, U & Beck-Gernsheim (1995): *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity press.

Bergström, G & Boréus, K (2005): *Diskursanalys*. I Bergström, G & Boréus, K (red.) (2005): *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur.

Björnberg, U & Kollind, A-K (2003): *Att leva själv tillsammans. Jämställdhet, autonomi och gemenskap i parrelationer*. Malmö: Liber.

Brembeck, H (1998): *Inte bara mamma – En etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*. Göteborg: Skrifter från etnologiska föreningen i Västsverige nr 28

Burr, V (2003): *Social constructionism*. East Sussex: Routledge.

Bäck- Wiklund, M. & Bergsten, B (1997): *Det moderna föräldraskapet*. Falun: Natur och kultur.

Börjesson, M & Palmblad, E (2007): *Introduktion*. I Börjesson, M & Palmblad, E (red.) (2007): *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber.

Elvin-Nowak, Ylva (1999) *Accompanied by guilt – Modern motherhood the Swedish way*. Avhandling. Stockholm: Stockholms universitet, psykologiska institutionen.

Franséhn, M (2003): *Moderskapet- de motstridiga förväntningarnas arena*. I Bäck-Wiklund, Franséhn, Johansson & Johansson (2003): *Den dolda könsdiskursen*. Stockholm: Migra grafiska.

Hirdman, A (2002): *Tilltalande bilder- Genus och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*. Stockholm: Atlas.

Hwang, P (2000): *Småbarnspappor i familjen & Pappors engagemang i hem och barn*. I: Hwang, P (2000): *Faderskap i tid och rum*. Stockholm: Natur och kultur.

Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindgren, (2007): *Sociologi 2.0*. Malmö: Gleerups.

Wikström, H (2007) *(O)möjliga positioner. Familjer från Iran & postkoloniala reflektioner*. Avhandling. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Roman, C (2004): *Familjen i det moderna- Sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Malmö: Liber.

Sahlin, I (1999): *Diskursanalys som sociologisk metod*. I Sjöberg, K (1999): *Mer än kalla fakta*. Lund: Studentlitteratur.

Thomassen, M (2007): *Vetenskap kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Föräldratidningar:

Föräldrar och barn, 2008: 10. Stockholm: Föräldrar och barn AB.

Föräldrar och barn, 2008: 11. Stockholm: Föräldrar och barn AB.

Föräldrar och barn, 2008: 12. Stockholm: Föräldrar och barn AB.

Mama, 2008: 11. Stockholm: Bonniers Tidskrifter.

Mama, 2008: 12. Stockholm: Bonniers Tidskrifter.

Mama, 2008: 13. Stockholm: Bonniers Tidskrifter.

Vi föräldrar, 2008: 12. Stockholm: Bonniers tidskrifter

Vi föräldrar, 2008: 13. Stockholm: Bonniers tidskrifter

Vi föräldrar, 2008: 14. Stockholm: Bonniers tidskrifter

Webbsidor:

Sveriges tidskrifter, hämtat 090226
<http://sverigestidskrifter.se/medlem/tidskrifter/mama>

Sveriges tidskrifter, hämtat 090226
<http://sverigestidskrifter.se/medlem/tidskrifter/vi-foraldrar>

Föräldrar och barn, hämtat 090226
<http://www.foraldrarochbarn.se/artikel/2789/vara-tidningar>

Telefonintervju:

Föräldrar och barns chefredaktör Petra Aschberg, 090226.